

[Bomholt.]

partementernes beretninger, der optages i statsrevisorernes tillægsbetænkning. Det foreslåede valg af en femte statsrevisor og af stedfortræderen for denne kan derfor først foretages, når statsrevisorernes betænkning over statsregnskabet for regnskabsåret 1965-66 er afgivet.

Jeg skal hermed på præsidiets vegne anbefale lovforslaget til velvillig behandling i det høje ting.

Den første sag på dagsordenen var:

Anden (sidste) behandling af forslag til folketingsbeslutning angående beretning om atomenergikommissionens virksomhed i tiden fra 1. april 1965 til 31. marts 1966.

(Første behandling af folketingsbeslutningen (nr. IX) findes i tidenden sp. 2209).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Sagen sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Forslaget til folketingsbeslutning vedtoges enstemmigt med 143 stemmer.

Formanden: Der vil nu blive givet undervisningsministeren meddelelse om denne vedtagelse.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til normeringslov for finansåret 1967-68.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 111) findes i tidenden sp. 2042, lønningsudvalgets betænkning i tillæg B. sp. 163).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer og spørgsmålet om dets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Ingen bad om ordet.

Lovforslagets §§ 1 og 2 og dets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ændring i lov om distriktsjordemødre.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 110) findes i tidenden sp. 2482).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer og spørgsmålet om dets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Ingen bad om ordet.

Lovforslagets §§ 1 og 2 og dets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forespørgsel til undervisningsministeren af Gottschalck-Hansen, Bendix, Jørgen Jensen, Lembourn, Poul Møller, Hindkjær Pedersen, Ellen Strange Petersen og Poul Sørensen:

„Hvilke oplysninger kan undervisningsministeren give om sine planer med hensyn til en udvidelse af undervisningspligten?“

Ordføreren for forespørgerne (Gottschalck-Hansen): Når det konservative folkeparti har anmodet undervisningsministeren om at meddele folketetinget, hvilke planer han måtte have med hensyn til en udvidelse af undervisningspligten, så skyldes det ikke manglende viden, hvad angår ministerens tanker om disse problemer. De er klart og tydeligt kommet til udtryk i tale og skrift, ikke mindst ved et interessant møde i Viborg den 20. februar, hvor undervisningsministeren holdt en uhyre interessant tale om disse ting, som vi med glæde har bemærket os.

Det er helt i sin orden. Naturligvis har undervisningsministeren fuld ret til at tale

[Gottschalck-Hansen.]

rundt om i landet om de tanker, han gør sig med hensyn til en eventuel udvidelse af undervisningspligten. Men det er nu engang sådan, at det er her i folketinget, at lovene vedtages, at beslutningerne træffes; dette er jo, som den højtærede statsminister i sin tid sagde, en arbejdsplads, og derfor mener vi fra konservativ side, det har sin meget store betydning, at undervisningsministeren netop fra dette sted redegør for sine tanker, her fanger bordet jo på en noget anden måde, i noget større grad, end ude i en mødevirksomhed. Dertil kommer, at vi også i det konservative folkeparti mener, det måtte være hensigtsmæssigt, om man foretog en principiel drøftelse af folkeskolens problemer, hvilket må blive en naturlig følgevirkning af spørgsmålet om undervisningspligten.

Danmark indtager jo i mange måder en særstilling med hensyn til undervisningen i den vestlige verden, ja, jeg kunne næsten sige i hele den civiliserede verden. Forholdet er dette, at vi her i Danmark jo ikke har nogen skolepligt, men derimod en undervisningspligt. Da grundlovens fædre i 1849 lavede vor første forfatning, blev det vedtaget, at der skulle være adgang til undervisning her i landet, at der skulle skabes mulighed for skolegang for ethvert barn her i landet, men ikke som en pligt; de forældre, der selv ville undervise deres børn, havde fuld frihed dertil. Dette blev i de første år praktiseret på den måde, at man inden for visse befolkningsgrupper, ikke mindst i landdistrikter og på herregårde, havde lærerinder og lærere, der virkede hjemme, og børnene blev undervist privat. Det kom også til udtryk i øvrigt inden for kongehuset, hvor man helt op til vor tid havde privat undervisning af den kongelige familie. I dag er dette en formalitet. Princippet er gentaget i den grundlov, som blev vedtaget i 1953, og hvori det i § 76 hedder, at

„Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.“

Dette er, som jeg før sagde, mere en formalitet end en realitet, da de børn, der i

dag undervises privat, kan tælles på få hænder. Forholdet er dette, at mellem 7 og 8 pct. af Danmarks børn frekventerer private skoler, men skoler, der er anerkendt, skoler, der er under offentligt tilsyn, og de 92-93 pct. af undervisningspligtige børn undervises i offentlige skoler. Jeg mener imidlertid, ligesom undervisningsministeren gav udtryk for det på sit Viborgmøde, at det er heldigt, at vi har den principielle holdning over for dette, at det stadig skal være frit, om man vil undervise sine børn selv, eller de skal frekventere skoler; denne særstilling kan vi godt holde til.

Et andet område, hvor Danmark indtager en egen position, er undervisningspligtens længde. Det er bemærkelsesværdigt, at vi i de europæiske lande, ja, faktisk også i andre lande end i Europa, i asiatiske og amerikanske områder, indtager en særstilling, hvad undervisningspligten angår. Med stor beredvillighed fra undervisningsministeriets økonomiske statistiske kontor har jeg fået tilstillet et materiale, der viser, at i England har man 10 års undervisningspligt, Tyskland, Japan, USA, Sverige og Czekoslovakiet har 9 år, Frankrig, Sovjet, Holland, Belgien, Schweiz, Italien og Jugoslavien har 8 år, Norge mellem 7 og 9 år, idet der er valgfrihed for kommunerne, Danmark 7 år og Spanien 6 år. Vi ligger altså i bund i så henseende. Dertil er at sige, at Frankrig i øjeblikket arbejder med et lovforslag om en udvidelse af undervisningspligten med yderligere 2 år til 10 år, Belgien og Schweiz yderligere 1 år til 9 og Norge til 9 år.

Det var med nogen undren, jeg bemærkede mig, at formanden for partiet venstre, der er præsident for det nordiske råd, efter et møde i Ebeltoft, hvor venstre drøftede disse spørgsmål, i en fjernsynsudsendelse advarede imod at skele til andre landes lovgivning med hensyn til undervisningspligten. Jeg troede netop, at man inden for Nordisk Råd i allerhøjeste grad skelede til i det mindste de nordiske landes lovgivning, og Sverige har jo 9 år, og Norge har i øjeblikket i stortinget fremlagt et lovforslag, som satser på at udvide over hele det norske rige undervisningspligten fra 7 til 9 år.

Vi mener i det konservative folkeparti, at vi ikke kan føle os trygge eller tilfredse med den nugældende ordning. Jeg vil gerne sige, at det er vor ufragvelige opfattelse,

[Gottschalck-Hansen.]

at vi har en meget dygtig lærerstab i den danske folkeskole, det er helt givet, og børnene, der frekventerer, besøger eller går i disse skoler, kommer fra hjem, hvor vilkårene er sådan, at deres modtagelighed for undervisning er bedre end mange andre steder. Der er ingen analfabetisme her i Danmark, der er ingen manglende forståelse for undervisningens betydning. Alle disse betingelser er i den skønneste orden, men selv de dygtigste lærere kan selvsagt ikke nå samme resultat på 7 år, som andre er 9 år om.

Man kunne stille det spørgsmål: har en udvidelse af undervisningspligten nogen som helst praktisk betydning? Er forholdet ikke det, at langt de fleste elever frivilligt fortsætter i 8. 9. og 10. klasse, sådan som der er skabt mulighed for? Jo, heldigvis er det tilfældet, men tilbage bliver dog en rest på ca. 14.000 elever om året, der forlader skolen efter det 7. år, og det er måske allermost disse elever, der har behov for yderligere undervisning. Jeg har ud fra det materiale, som vi har fået omdelt her i folketinget, foretaget en beregning af statistikken for 1965-66, og af den fremgår det, at 75.191 elever har været i 7 A, B og C, medens der i 8. klasse var 61.000, i de forskellige 8. klasser, 8. teknisk, 8. almen, og i 1. realklasse var der 61.599, altså var der mellem 13.000 og 14.000 elever, som var gledet ud af skolen, ud af videre uddannelse, og enhver kan sige sig selv, at de vilkår og betingelser, som disse børn får, er væsentligt ringere end vilkårene for dem, der arbejder videre.

I det konservative folkeparti har vi igen de sidste par år arbejdet med disse spørgsmål. Vort ønskemål er i virkeligheden at få undervisningspligten udvidet til 10 år. Vi mener ikke, tiden er inde til at begynde at diskutere delt eller udelt skole; det tjener intet fornuftigt formål at falde tilbage til 1958-debatten; det er ingen realitet, men vi kunne tænke os, at man havde den udelte skole til det 5. år, en differentieret undervisning i 3 år og så en undervisnings- eller uddannelsespligt — jeg er klar over, at undervisningsministeren ikke så godt kan lide det sidste udtryk; det dækker over den mulighed, at man ikke ensidigt henvises til folkeskolen, men at der også skabes

mulighed for undervisning eller uddannelse i højskoler, efterskoler eller ungdomsskoler, alt efter hvad man måtte vælge. Man kunne også rejse det spørgsmål — det er for mig personligt, det vil jeg gerne sige, uopklaret endnu, men det er relevant at drøfte — om erhvervsuddannelsen på det sidste skoleår ikke skulle ind i billedet.

Jeg har med stor interesse læst den pjece, som Danmarks Lærerforening har udgivet forrige år, et oplæg til debat, og jeg kan sige, at det konservative folkepartis hovedsynspunkter falder sammen med det, Danmarks Lærerforening giver udtryk for, der kan være enkelte divergenser, men den sagkundskab og faglige viden, som den danske lærerforsamling repræsenterer, dækker stort set vore synspunkter.

Vi skal imidlertid være realister, og det er formentlig ikke realistisk på nuværende tidspunkt at tale om et 10. skoleår. Derfor mener vi, hvis ministeren måtte fremsætte lovforslag derom — hvad jeg håber, tror og ønsker — at kunne anbefale og tiltræde, at et 9. skoleår bliver en realitet, et 9. skoleår, som vi med de muligheder, vi har — jeg tænker også på de økonomiske muligheder, hvor vi jo ikke må se bort fra visse vanskeligheder, der melder sig; og vi må også se på lærerproblemet og lokaleproblemet — alligevel, hvis det holder stik, hvad undervisningsministeren sagde i Viborg — og det tror jeg da det gør — vil kunne dække ind rent lærermæssigt og også lokalemæssigt inden for en meget begrænset tid, således at det 9. skoleår kunne blive en realitet.

Vi ville derved placere os på samme niveau som langt de fleste af de lande, vi skal sammenlignes og have samkvem med. Det ville selvfølgelig være tåbelig tale at sige, vi i undervisningsmæssig henseende er underudviklede — det er vi slet ikke. Jeg gav før udtryk for min meget store respekt og ærbødighed for danske lærerkræfter, men tidsmæssigt har vi en dårligere placering undervisningsmæssigt set end andre lande, og dette bør rettes op. Jeg tror, det står klart for hvert eneste medlem af dette høje ting, at investering i uddannelse — jeg ved godt, det lyder som en lidt slidt kliché, men det er en fornuftig pengeanbringelse. Det er helt givet, at vor afhængighed og samhørighed med andre lande og deres udvikling bliver større og større, som tiden

[Gottschalck-Hansen.]

går, og vil vi være med i det store spil om enhver, og det vil vi, det skal vi, så må vi også vide at hævde os, så må vi også, mens tid er, forstå at leve op til det, vi skylder de kommende generationer, således at de kan få de muligheder, der er en forudsætning for, at de skal kunne klare sig i dette internationale spil.

Men når man taler om en udvidelse af selve undervisningspligten, er det jo naturligt, at man samtidig også tager stilling til den struktur, der kendetegner den danske skole. Det er et spørgsmål, om ikke skolens målsætning skal op til revision. Det hedder jo i den formålsbestemmelse, der gælder i dag, at folkeskolens formål er at fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, at styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber.

En af mine politiske meningsfæller, en fremragende pædagog fra Hjørring, hr. Troensegaard-Jensen, har formuleret en skitse til ændring af denne formålsparagraf. Skitsen lyder således: Det er skolens formål i samarbejde med hjemmene at forberede den enkelte til at indtræde i et demokratisk uddannelses- og fritidssamfund og at skabe et skolemiljø, der søger at fremme en optimal trivsel i hele uddannelsesperioden for alle eleverne, med skyldig hensyntagen til den enkelte elevs individuelle egenart.

Det er selvfølgelig noget, man ikke kan afgøre ved en debat som denne, men dog et forslag, som fortjener overvejelse og drøftelse. Det peger nemlig på, at den ændrede struktur i samfundet, som er en realitet i dag, hvor vi ikke alene skal opdrage til arbejde, men også til fritid, at denne skal administreres og forvaltes på en rimelig og fornuftig måde. Det betyder endvidere, at vi med understregningen af den individuelle egenart åbner adgang for det, vi kalder tilvalgsskolen, et skolesystem, der er praktiseret i Sverige, og som man herhjemme har forsøgsvirksomhed i gang med i Herlev — og hvis nogen så fjernsynet i går aftes, så var der et billede og et interview fra en skole ved Esbjerg, Gammelby skole, hvor man nu prøver at føre børnene fælles op til 8. skoleår, men alligevel tilstræber tilvalgsskolen, hvor den enkelte elevs muligheder ligesom kan udfolde sig. Vi mener også fra konservativ side, at vi helt i pagt med tids-

ånden må satse noget mere, end det hidtil har været tilfældet, på de musiske fag, hvor intellektet, det individuelle, får større mulighed og bedre udviklingsbetingelser.

Når man taler om folkeskolen, er der noget andet, man også må være opmærksom på; jeg tænker på særundervisningen, den særundervisning, som gives de handicappede. Her har konsulent Skov Jørgensen, tidligere medlem af dette høje ting, for nylig givet udtryk for i skrift, hvad man bør tilstræbe, nemlig at de handicappede børn, der kan forblive hjemme, undervises i lokale specialskoler eller -klasser, at der bliver et samspil mellem kommune og stat i forbindelse med undervisningen af disse børn, og at de handicappede bliver undervist af lærere, der er specielt uddannet til dette formål. Det er nu engang vore medborgere, og jo tidligere, man sætter ind med en speciel undervisning af disse børn, jo større mulighed har de for at kunne klare sig i det samfund, hvor vi helst ser dem placeret som et naturligt integrerende led.

Vi er i det konservative folkeparti meget interesserede i, at denne sag løses. Jeg mener ikke, undervisningsministeren har mulighed for i dag at afgive løfte om dato eller en bestemt tidstermin; det vil jeg ikke prøve på at aftvinge ham, men jeg vil bede ministeren opfatte dette af det konservative folkeparti tagne initiativ som en håndsrækning, som en venlig opfordring, som et tilsagn om, at vi vil være med til at løse en opgave, der er noget forsømt, og som skal løses og helst løses hurtigst muligt.

Undervisningsministeren (*K. B. Andersen*): Allerførst vil jeg gerne takke hr. Gottschalck-Hansen og det konservative folkeparti for den lejlighed, som denne forespørgsel har givet mig til her i folketinget at give nogle oplysninger om mine planer med hensyn til udvidelse af undervisningspligten. Ingen, der kommer til skolemøder, kan undgå at få indtryk af, hvor stor interesse der er for spørgsmålet om en udvidelse af undervisningspligten i forældre kredse landet over.

Jeg vil også benytte lejligheden til at takke hr. Gottschalck-Hansen for, at han understregede, at jeg har ret til at tale ude i landet; det er jeg glad for; sådan har jeg opfattet det hidtil, og den tilladelse har jeg altså fået forlænget. Jeg vil gerne gøre op-

[Undervisningsministeren.]

mærksom på, at det var måske ikke helt tilfældigt, det blev i Viborg, jeg talte om disse ting; jeg kommer ud til mange skolemøder; jeg vidste, at jeg i Viborg i hvert tilfælde ville have én interesseret tilhører — jeg havde nu nogle flere — nemlig det konservative folkepartis, jeg tror stadig næstformand og meget skoleinteresserede rektor, hr. Karl Olsen, så det var altså ikke helt tilfældigt, at det var i Viborg, jeg gerne ville sige noget om nogle af disse ting, som jeg mener nu er modne til løsning.

Jeg synes, det er naturligt, i betragtning af den interesse, der er, at vi også får en drøftelse her i folketinget. I den drøftelse, vi skal have i dag, vil det vel være rimeligt — hvad jeg også forstod hr. Gottschalck-Hansen accepterede — at drøfte spørgsmålets mere principielle sider og lade en række af de praktiske enkeltheder og de mange detaljer, som det ellers kunne være naturligt at komme ind på, vente til senere, og med senere mener jeg nøjere bestemt efteråret.

Forholdet er det, at for at give den bedst mulige baggrund for en drøftelse her i folketinget af spørgsmålet om udvidelse af undervisningspligten nedsatte jeg i december måned 1965 et embedsmandsudvalg med direktøren for folkeskolen og seminarierne, hr. Hans Jensen, som formand. Dette udvalg fik til opgave at overveje mulighederne for og følgerne af en udvidelse af undervisningspligten og afgive en indstilling om spørgsmålet. Dette udvalg er i øjeblikket ved at kulegrave de mange problemer, som knytter sig til en udvidelse af undervisningspligten, og forberede en betænkning herom, som kan ventes afgivet i sommerens løb. Dermed vil der være, skal vi sige saglig baggrund for folketinget for at tage principbeslutning om udvidelse af undervisningspligten. Jeg regner med, kort efter at folketinget samles til oktober, at kunne forelægge spørgsmålet her i tinget. Når landet ligger sådan, er jeg sikker på, at hr. Gottschalck-Hansen vil være enig med mig i, at det vil være rigtigt at lade en række enkeltheder og problemer i forbindelse med undervisningspligtens udvidelse vente til den tid; netop fordi der vil være tale om en sådan drøftelse om et halvt års tid, er det godt, at de principielle synspunkter bliver trukket op, sådan som debatten her i dag giver mulighed for det.

Det er meget afgørende for mig at fremhæve, at det tidspunkt nu er inde, hvor dette spørgsmål må afgøres. I mange år har det hørt til det faste inventar i skole-drøftelserne. Efter min bedste overbevisning er det tidspunkt nu inde, hvor afgørelsen om en udvidelse af undervisningspligten må træffes, og jeg håber som sagt, at det kan ske i efterårets løb.

Selv om det måske er overflødig, vil også jeg gerne understrege — hr. Gottschalck-Hansen var inde på det — at vi ikke har skolepligt i Danmark. Vi har undervisningspligt, men undervisningen er ikke bundet til den offentlige skole eller til en bestemt skoleform. Sådan har det hidtil været, og jeg tror, det er vigtigt på dette punkt at fastholde den danske tradition. Det giver os muligheder netop i forbindelse med udvidelse af undervisningspligten, som ganske givet vil vise sig særdeles værdifulde.

Hvorfor skal vi da skride til en udvidelse af undervisningspligten?

Det er klart, at der kan anlægges en række rent samfundsmæssige betragtninger. Det er uden videre indlysende, at det ud fra et samfundsmæssigt synspunkt må være vigtigt, at så mange som muligt får en så god uddannelse som muligt; men det er lige så givet, at vi ikke skal motivere en udvidelse af undervisningspligten med et samfundsmæssigt behov. Vi skal også i dette skolespørgsmål lade det være afgørende for os, hvad der tjener børnene og de unge bedst. Det må være hensynet til de unges muligheder, der er det afgørende for os den dag, vi skal træffe afgørelsen. Når en udvidelse af den 7 års periode for undervisningspligten, som blev fastsat i sidste århundrede — jeg indrømmer, det var i 1899, så det var så nær ved, som det kunne være, men det var altså i sidste århundrede — trænger sig på, har det netop, set fra de unges synspunkt, mange årsager.

Der er næppe nogen, der vil være uenig i, at uddannelsen i det moderne samfund har en stadig stigende betydning, fordi uddannelse i dag har større betydning for den enkeltes muligheder og frie valg af fremtid, end den nogen sinde har haft. Enten de unge ønsker beskæftigelse f. eks. i industrien eller i landbrug eller i de stærkt voksende servicefag, overalt vil de møde øgede ud-

[Undervisningsministeren.]

dannelseskrav som adgangsbillet. Mekaniseringen og rationaliseringen vil overtage stadig mere af det grove arbejde. Samtidig vil maskinerne i automatiseringens tidsalder stille stadig større krav til den enkeltes ansvarsbevidsthed og teoretiske kunnen.

Der bliver stadig færre erhvervsmæssige muligheder for den, der ikke har en grundlæggende uddannelse ud over de 7 år. Enten de unge vil søge ud i praktisk arbejde, eller de ønsker at videreuddanne sig, møder de kravet om mere uddannelse.

Det nye i situationen i løbet af, skal vi sige de sidste 20 år er bl. a. netop, at erhvervslivet i stigende grad er uinteresseret i de helt unge. Vel vil unge 14-årige altid kunne skaffe sig et arbejde, der giver nogle penge, men det vil i 9 å 10 tilfælde være et arbejde, der ikke rummer særlige fremtidsmuligheder for dem. Vi taler i disse år og i denne tid meget om lavtlønsproblemerne. Mon der er nogen, der kan være i tvivl om, at det bedste middel til løsning af lavtlønsproblemerne på længere sigt er uddannelse, i øvrigt både af unge og af ældre?

I årene siden 1958-lovens gennemførelse har spørgsmålet om erhvervslivets krav til skolen ofte været til debat. Det interessante her er jo, at erhvervslivet stort set ikke møder med faglige krav til skolen, men netop kommer til skolen med ønske om en bedre almen baggrund.

Som hr. Gottschalek-Hansen sikkert ved, er der for en del år siden nedsat et udvalg i Arbejdsgiverforeningen, fra arbejdsgiver-side, om skole og erhverv; der er nedsat et udvalg i Landsorganisationen om skole og erhverv; det er nok ikke forkert at sige, at der var nogle lærere, der i begyndelsen var lidt bange for, om jeg må sige det på jævnt dansk, hvad disse udvalg var ude på, og som har fået en glædelig overraskelse ved at se, at det, man ønskede, netop var en styrkelse af det almene grundlag i skolen. Den faglige uddannelse ønsker man ikke,

at folkeskolen skal tage sig af. Det er som bekendt heller ikke tilladt efter folkeskoleloven, og den sag klarer erhvervsskolerne bedre. Det, der må være folkeskolens opgave, også set fra erhvervslivets synspunkt, må netop være at give en god, bred almen basis at bygge den senere mere specialiserede faglige viden på. Der er altså ingen modsætning mellem erhvervslivets krav til øget uddannelse og det, der må være folkeskolens målsætning.

Jeg skal i øvrigt ikke ved denne lejlighed komme meget ind på denne målsætning; hr. Gottschalek-Hansen var lidt inde på det og citerede lektor Troensegaard. Jeg er ikke uenig i de synspunkter, der blev anført her. Jeg vil gerne sige — det kan vi jo drøfte nærmere ved lejlighed — at lige så givet som det er, at folkeskolen også skal, om jeg så må sige, opdrage til fritidssamfundet, går jeg ud fra, at vi også er enige om, at det ikke skal være en opdragelse i form af et pegefingersystem, hvor man taler om gode og dårlige fritidssysler. Jeg tror, det er meget vigtigt, at folkeskolen i al almindelighed opdrager til en mere aktiv holdning over for det omgivende samfund, over for andre mennesker, over for de problemer, man møder, end man måske nok hidtil har gjort. Dermed løser vi på én gang spørgsmålet om folkeskolens forpligtelser over for det demokratiske samfund, over for fritidssamfundet og over for familielivet, hvis vi vil sige det sådan.

Men det er ikke alene af hensyn til de unges erhvervsmæssige muligheder, kravet om udvidelse af undervisningspligten rejses. Ønsket om undervisningspligtens udvidelse er også motiveret med, at det kræver en bedre ballast at klare sig rent menneskeligt i det moderne samfund. Jeg tror, det er af vældig afgørende betydning, at vi lader børnene og de unge få en rimelig orientering om den komplicerede verden, de skal ud i. Det er forkert både menneskeligt og samfundsmæssigt at anbringe de unge i en situation, hvor de føler sig utrygge, fordi

[Undervisningsministeren.]

de savner viden, fordi de savner tilstrækkeligt kendskab til den verden, der omgiver dem.

Ønsket om en udvidelse af undervisningspligten er altså ganske enkelt motiveret med ønsket om at give de unge den bedst mulige start både i rent menneskelig henseende og med henblik på senere erhvervs-mæssige muligheder.

Men, vil nogle sige, vi er enige i dette med uddannelsens stigende betydning, men hvorfor af den grund udvide undervisningspligten? Vi ser for hvert år, at flere og flere unge bliver under uddannelse ud over de 7 undervisningspligtige år. Hvorfor ikke lade problemet løse sig selv?

Jeg mener ikke, dette er en holdbar tankegang. Det er rigtigt, at ca. 88 pct. af eleverne i folkeskolens 7. klasse gik videre i 8. klasse eller i 1. real i 1966. Men der er altså stadig, som hr. Gottschalck-Hansen også var inde på, tusinder af unge hvert år, der kun får de 7 undervisningspligtige år. Netop i en periode, hvor manglende uddannelse er et så stærkt handicap, bliver dette handicap særlig udtalt, når andre i stadig højere grad hører til den, jeg ved ikke, om man kan sige privilegerede gruppe, når det er flertallet, der har en god uddannelse. Der er altså her tale om et handicap, hvis virkning stadig forstærkes. Og det er jo ikke sådan — og det mener jeg er meget vigtigt at understrege — at de, der forlader folkeskolen efter de 7 år, står i første række, når det gælder om at søge frivillig videreuddannelse. Det er netop i stigende grad de unge, der har gået i skole efter de 7 år, vi møder igen i de frivillige skole- og uddannelsesformer. Ordet om, at „mer vil have mer“, viser sig — heldigvis da — også at have gyldighed i uddannelsesmæssig henseende.

Det indvendes undertiden, at mange børn er skoletrætte, og det er rigtigt. Det gælder, og det synes jeg er helt afgørende, utvivlsomt i lige så høj grad de grupper af børn og unge, der fortsætter ud over det 14. år, som dem, der ikke gør det. Skoletræthed kan træffes i begge lejre; men der er en gruppe unge, for hvem skoletræthed — fordi den måske er kombineret med en meget beskednen økonomi i hjemmet eller manglende interesse for fortsat skolegang

i hjemmet — får til følge, at deres undervisning afbrydes. Mon ikke de fleste af os har kendt til skoletræthed på et eller andet tidspunkt? Skoletræthed som begreb må i første række være en udfordring til vor pædagogiske kunnen og formåen. Det må være opgaven at finde så mange og så varierede uddannelses tilbud som muligt og sådanne undervisningsformer, at vi finder frem til uddannelser, der kan appellere til alle unge.

Så er der også nogle, der siger, at de unge har så godt af at komme ud „og prøve kræfter“. Jeg er helt enig i, at arbejdet i det praktiske erhvervsliv ofte giver erfaringer og en modenhed, som det kan være vanskeligt for skolen at give. Vi kender jo alle sammen til at møde unge, der har gået længe i skole, som har en god viden, men som vi måske nok af og til synes mangler noget af den modenhed i forholdet til problemerne, som deres kammerater, der er gået ud af skolen noget før, har erhvervet ude i det praktiske liv. Det kan måske somme tider være vanskeligt for skolen at give dette, men skolen må også se en udfordring i det spørgsmål.

Som allerede sagt er erhvervene ikke særlig interesserede i at beskæftige de helt unge. Jeg har bemærket mig, at argumentationen om det praktiske arbejdes velsignelse netop på dette alderstrin oftest kommer fra folk, der selv har fået en særdeles god og lang uddannelse, og som også sørger for, at deres børn får en god og lang uddannelse; det er altså, om jeg må sige det sådan, de andres børn, der i stedet for en uddannelse skal ud for, som det hedder så smukt, at prøve kræfter. Men en pædagogik, der væsentligt er beregnet for andres børn, og som man ikke rigtig holder for god nok til sine egne, har nu aldrig gjort noget stort indtryk på mig.

Jeg understregede før, at vi må fastholde, at vi har undervisningspligt, men ikke skolepligt, og at det er den linje, der må fortsættes. Det vil altså sige, at folkeskolen ikke kan få monopol på disse år — en monopolstilling, som folkeskolen jo heller ikke ønsker. Jeg tror, det er rigtigt, at den linje, vi ser inden for folkeskolen på de ældste trin, hvor folkeskolen jo i stigende grad kommer til at svare til, kan vi sige det sådan, de mange muligheders skole, at

[Undervisningsministeren.]

hele den differentiering og hele det fagvalg, der finder sted, udbygges kraftigt inden for og uden for folkeskolen netop i disse år. Jeg skal ikke komme ind på valgskolen ved denne lejlighed, men det er jo helt tydeligt, at der er en stærk interesse i folkeskolen for i højere grad at individualisere skolen til fordel for den enkelte elevs behov.

Her kommer også det, som hr. Gottschalck-Hansen var inde på om særundervisning, ind i billedet. Der er jo sket en glædelig udvikling i løbet af, skal vi sige den sidste halve snes år i retning af en helt klar erkendelse, jeg tror, jeg kan sige i alle lejre, af, at de, der kan undervises i et normalt folkeskolemiljø, skal undervises dér, også selv om det kræver ekstra indsats af lærere og penge og særlig pædagogik — dér er jeg helt enig.

Det tidligere nævnte udvalg arbejder ud fra den forudsætning, at en forlænget undervisningspligt ikke alene skal kunne opfyldes inden for folkeskolens rammer, men også inden for andre skoleformer og uddannelser. Jeg tænker her f. eks. på vore efterskoler. Hr. Gottschalck-Hansen nævnte højskolerne; jeg vil lige gøre opmærksom på, at efter gældende lovgivning er der jo en 18 års grænse nedad for højskolernes vedkommende, så det må formentlig i højere grad blive efterskolerne, vi taler om her. Vi har i efterskolerne en meget værdifuld skoleform, som vi slet ikke kan undvære i en udvidelse af ungdomsuddannelsen. Netop i øjeblikket behandler vi jo, som hr. Gottschalck-Hansen ved, her i tinget et lovfor-slag, hvorved efterskolerne igen får deres egen selvstændige lov. Måske kan det hjælpe til at vække flere forældres, ikke mindst flere byhjems, interesse for de muligheder, som efterskolerne giver både for uddannelse og for et værdifuldt miljøskifte.

Vi har en ungdomsskole i eksplosiv udvikling. Hvordan kan den indpasses i en udvidelse af undervisningspligten? Disse og mange flere spørgsmål skal udvalget arbejde med.

Udvalget må også se på, om det er muligt — jeg tror, det bliver svært, men jeg håber, det er muligt — at føje et pauseår ind i udvidelsen af undervisningspligten. Det vil utvivlsomt for nogle unge være en god idé at forlade uddannelsen et års tid, når man

blot kan sikre sig, at de ikke derved går glip af den uddannelse, de senere får brug for.

Uden i øvrigt at komme ind på enkeltheder med hensyn til, hvilke uddannelser der kan gå med ind i den vifte af muligheder, som en udvidelse af undervisningspligten må omfatte, tror jeg, det er vigtigt at slå fast, at den egentlige pligtige undervisningsperiode ikke bør omfatte erhvervs-mæssige uddannelser, der er så snævre, at vi for tidligt præsenterer de unge for et erhvervsvalg. Hr. Gottschalck-Hansen lagde for sit vedkommende spørgsmålet frem uden at tage klar stilling til det. Jeg har selv været meget usikker på dette punkt, men er altså endt dér, hvor jeg siger jeg nu er; jeg tror, det er en af de ting, vi skal se på. Men jeg mener, det er afgørende, at vi ikke ved for tidlige erhvervsmæssige uddannelser modvirker den bevægelighed, som er så afgørende for de unges fremtidige muligheder.

I de kredse, der arbejder med vore erhvervsuddannelser, er der almindelig enighed om, at det vil være rigtigt at fortsætte den igangværende udvikling i retning af et mere alment indhold i de faglige uddannelser. Derfor vil det ikke blive vanskeligt i forbindelse med en udvidelse af undervisningspligten at finde en fornuftig afgrænsning imellem den grundlæggende almenud-dannelse og de senere erhvervsuddannelser.

Så er spørgsmålet: hvornår kan en udvidelse af undervisningspligten gennemføres — altså ikke blot vedtages her i tinget, det kan forhåbentlig ske til efteråret — men gennemføres? Det er et spørgsmål, som det ikke vil være rigtigt at forsøge at besvare i dag; det må være naturligt at vente med det, til vi i efteråret har et rimeligt materiale som grundlag for vore besvarelser. Jeg kan dog allerede nu sige, at det må være rigtigt at fastsætte et vist åremål, inden for hvilket den endelige gennemførelse på landsplan af undervisningspligtens udvidelse skal ske. Sådan har man jo også båret sig ad i andre lande.

Hr. Gottschalck-Hansen nævnte en række andre lande og deres undervisningspligt. Jeg vil gerne sige her — også fordi de af os, der kommer til Helsingfors til Nordisk Råds møde, kommer til at drøfte det igen — at jeg har måttet sige til vore norske og svenske og finske kolleger, som måske ikke alle har helt let ved at forstå det, at det er

[Undervisningsministeren.]

rigtigt — jeg kan jo kun tale for mig selv i den sammenhæng — at jeg gerne vil være med til en udvidelse af undervisningspligten, men jeg tror, jeg kan sige nogenlunde på alle partiers vegne, at vi vil ikke være med til at give, som jeg sagde før, monopol til folkeskolen, og en fællesnordisk skoleordning, hvis pris er et monopol til folkeskolen, kan vi ikke tilslutte os. Det forhindrer jo ikke, at vi inden for de rammer, vi arbejder med i folkeskolen, kan søge at nærme os hinanden på nordisk plan i vældig mange henseender, men altså ikke sådan, at vi afskærer os fra de muligheder, som hr. Gottschalck-Hansen nævnte, og som jeg også har nævnt, for, at man kan gå andre veje end folkeskolen.

Hvis udvidelsen af undervisningspligten ikke skal blive et slag i luften, må både en række praktiske ydre rammer være tilvejebragt og yderligere pædagogiske overvejelser finde sted også i forbindelse med skolens form.

Nogle vil så spørge: har vi lærere nok, har vi lokaler nok? Jeg plejer ikke at være optimist i forbindelse med lærerbehov og lærermangel, men jeg tror at kunne sige, at lærerproblemerne nok skulle kunne klares. Vi kommer ind i nogle år med lidt færre elever netop på de alderstrin, det her drejer sig om, og vi får i årene op til 1970 en nettotilgang af lærere på omkring 8.000. Da en udvidelse af undervisningspligten f. eks. op til 9 år ikke i sig selv vil kræve mere end 1.200-1.500 lærere og en yderligere udvidelse til 10 år kun et par tusinde lærere mere, bliver det ikke lærerproblemet, der bliver hindringen.

Det er rigtigt, at lokaleproblemerne er store mange steder, men der bygges dog folkeskoler nu for et par hundrede millioner kr. om året. Hertil kommer, at klassekvotienterne i 8. skoleår mange steder er så små, at der vil være plads i klasserne til de elever, der måtte komme mere; det samme gælder også for mange 9. klasser, men på dette alderstrin vil der selvfølgelig blive tale om at oprette et stort antal nye klasser. Udstrækkes undervisningspligten yderligere til det 10. skoleår, vil det selvfølgelig afgørende forøge lokalebehovet, men jeg må her igen minde om, at jeg anser det for givet, at andre skoleformer og uddannelsestilbud

end folkeskolens må drages med ind; det giver jo også kapacitet.

Der har været spurgt, og hr. Gottschalck-Hansen var inde på det samme, om det er 9 eller 10 års undervisningspligt, der stiles imod. Også det spørgsmål vil det nok være rigtigt at vente med at besvare definitivt til efteråret, eller rettere: det vil vel være rigtigst at vente med spørgsmålet om, i hvilken takt vi skal nærme os de 10 års undervisningspligt, som må være det naturlige mål. Jeg forstod, at hr. Gottschalck-Hansen for sit vedkommende og på sit partis vegne i og for sig var inde i den samme overvejelse. Der er vel ingen tvivl om, at det ender ved de 10 år; det, vi kan diskutere, er: hvor langt skal vi gå i det første skridt?

Det vil muligvis både af praktiske og pædagogiske grunde i første omgang være rigtigt at standse ved de 9 år, men det må jo afhænge af, hvilket årstal der sættes for den endelige gennemførelse af den 10-årige undervisningspligt eller, som hr. Gottschalck-Hansen sagde — uden at tilslutte sig det, forstod jeg i og for sig — uddannelsespligt. Jeg ved ikke rigtig, hvad der ligger i det sidste ord. Jeg har set det samme ord spille en vis rolle på det skolemøde, venstre havde for nylig, og jeg er spændt på at høre lidt mere om, hvad der egentlig ligger i begrebet uddannelsespligt; det er jo ikke etiketterne, der skal være afgørende for os.

Den tanke har været rejst, om man helt kunne overlade til de enkelte kommuner, om de overhovedet ville gennemføre en udvidelse af undervisningspligten eller ej. Det mener jeg ikke er en farbar vej. Det vil meget let give en øget forskelsbehandling vedrørende de unges muligheder landet over, noget, vi ellers er godt på vej til at udrydde.

Derimod vil det kunne tages op til undersøgelse, om det er muligt at gennemføre en udvidelse af undervisningspligten på en sådan måde, at man lokalt træffer bestemmelse om, hvornår man inden for det åremål, folketinget sætter i forbindelse med principafgørelsen, kan gå over til den udvidede undervisningspligt.

Forhåbentlig kan vi undgå, at den debat, der i den kommende tid skal føres om dette spørgsmål, bliver alt for præget af slagord.

[Undervisningsministeren.]

Der er jo almindelig enighed her i landet om undervisningspligten. Spørgsmålet om undervisningspligtens udvidelse med nogle år — eller, hvis man vil foretrække at sige det på den måde: spørgsmålet om en ajourføring af det åremål, undervisningspligten omfatter — kan slet ikke bære den store principdiskussion om frihed eller tvang.

Det, det drejer sig om, er ganske enkelt at sikre de unges ret til undervisning og at sikre dem imod at anvende nogle kostbare ungdomsår på beskæftigelser, der er uden perspektiv såvel menneskeligt som samfundsmæssigt.

Det er hævet over enhver tvivl, at udvidelse af undervisningspligten i praksis er en frihedslovgivning, fordi den i høj grad vil være fremmede for den enkeltes frie muligheder. Det er kun i teoretiske debatter, at udvidelse af undervisningspligten kan blive gjort til noget frihedsfjendtligt.

Det gælder vedrørende dette spørgsmål som på andre uddannelsesområder: udviklingen skal ikke kunstigt forceres frem. Men vi har heller ikke lov til at afskære de unge fra muligheder, fordi vi ikke sørger for at sikre dem ret til den uddannelse, der er vigtigere for deres fremtidige muligheder end nogen sinde før.

Jeg tror, tiden er inde til, at folketetinget gennem en principdebat og en principbeslutning tager stilling til den påkrævede udvidelse af undervisningspligten, og jeg vil derfor, så snart udvalget har afgivet sin betænkning, vende tilbage til det høje ting med et grundlag for en sådan stillingtagen.

Ordføreren for forespørgerne (Gottschalk-Hansen): Jeg vil gerne takke undervisningsministeren for den meget fyldige og interessante redegørelse, som folketetinget her har fået, helt på linje med de tanker, som vi ved undervisningsministeren tidligere har givet udtryk for, og, kan jeg glædeligvis sige, på linje med synspunkter, som det konservative folkeparti gerne ser ført ud i livet. Der er nu givet meddelelse om, at vi allerede til efteråret, når tinget træder sammen i oktober, kan forvente at få forelagt forslag til en principbeslutning, hvor man

skal tage endelig stilling til udvidelse af undervisningspligten.

Ministeren talte — ligesom jeg i øvrigt selv gjorde det — om de 7 års undervisningspligt, som vi altså har haft fra 1899, og det er jo rigtigt; men i mange af de i øvrigt fortræffelige stråttækte 2-, 3- og 4-klassedelte landsbyskoler gik børnene jo i skole hver anden dag, i det mindste i sommerhalvåret, således at det med den syvårige skolepligt i virkeligheden var noget problematisk.

Når vi nu taler om vor skole, vil jeg da have lov at sige, at der faktisk blev ydet en meget værdifuld undervisning i fag som dansk, regning, skrivning og religion eller kristendomskundskab. Det var noget ret fundamentalt, og de børn, der blev undervist i den skole, gik sandelig ikke underudviklede ud i samfundet. Men vi skal jo ikke henfalde til sentimentalitet, og nu er de tidligere skoleforhold noget forældet, noget historisk. Jeg ved ikke, om det findes flere steder, men jeg har selv som vikar undervist både i en 2-klassedelt en 3-klassedelt og en 4-klassedelt skole, så mere historisk er det ikke, end at jeg altså har oplevet det. Vi er imidlertid enige om, at dette må være historie, og at vi må videre.

Når jeg har talt om den faglige undervisning eller uddannelse — jeg er enig med ministeren i, at vi skal ikke hænge os i slagord, det er jo ikke det, det drejer sig om, det er realiteterne — så tænkte jeg i første række på det 10. skoleår, som jeg altså tror vi må stille i bero indtil videre. Kan vi komme igennem med det 9., og det skulle der være mulighed for, synes jeg, vi har gjort en stor landvinding på dette uhyre vigtige område.

Midt i al min glæde over ministerens glimrende besvarelse må der jo komme et lille, beskedent hjertesuk. Den gamle Adam meldte sig. Jeg citerer ministerens tale:

„Jeg har bemærket mig, at argumentationen om det praktiske arbejdes vel-signelse netop på dette alderstrin“ — altså det 14. år —

„oftest kommer fra folk, der selv har fået en særdeles god og lang uddannelse, og som også sørger for, at deres egne børn får en god og lang uddannelse; det er altså ... de andres børn“, der er tale om. Men det er vel noget, som

[Gottschalck-Hansen.]

ministeren, måske i henhold til sin politiske trosekendelse, skal sige. Jeg vil tro om hr. K. B. Andersen, at han ved, at sådan er det jo ikke.

Der er ingen i samfundet i dag, der ville spekulere i, at andres børn, og her tænkes måske på mindrebemidlede børn, ikke skulle kunne få den samme uddannelse og undervisning som alle andre. Det er da en lykke i vort samfund, at demokratiseringen er nået så langt, at det ikke nu er forældrenes økonomi, der er det afgørende. Jeg ved godt, at man ved en gennemgang af de studerendes ophav, hvis jeg må sige det således, eller økonomiske baggrund kan pege på, at der måske fra de mindstbemidlede og de mindrebemidlede rækker kommer færrest, men der er alligevel, hvad den almene skole, undervisning og uddannelse angår, næppe noget skel at notere i dag, lykkeligvis.

Med hensyn til ministerens bemærkninger om de 3 muligheder højskolen, efterskolen og ungdomsskolen er det selvfølgelig rigtigt, som undervisningsministeren siger, at højskolen har 18 år som minimum, men det kunne vi vel nok klare ved en ændring af højskoleloven, hvis vi samtidig ændrer undervisningspligten.

Der var en ting, jeg ikke fik sagt i mit første indlæg. I det konservative folkeparti vil vi gerne drøfte denne sag, og vi er interesseret i at få en fyldig udvidelse af undervisningspligten, men vi er på den anden side ikke interesseret i at holde børnene — må jeg sige det sådan — for længe inden for skolens rammer i den sidste ende, således at de bliver for gamle, når de kommer ud. Vi vil derfor være meget interesseret i, hvis der kunne skabes samling om, at man åbnede adgang til, gennemførte ved lov, at undervisningspligten begyndte ved det 6. år. Det er jo tilfældet i en lang række lande. Den statistik, som hr. Laue Dahlgaard så venligt har udarbejdet til mig, beviser klart og tydeligt, at i de halve af de, jeg tror nok nogle og tyve lande, jeg remsede op, har man 6 år som begynderår, og det kunne man vel også finde frem til her.

Jeg er lidt bange for den tanke, som ministeren ventilerede med hensyn til et sabbatsår eller et pauseår. Jeg har jo set så mange eksempler på børn, der kom ud af skolen og så fik et sådant år, de boede måske i

England eller Frankrig eller et andet land eller beskæftigede sig med noget helt andet; det var uhyre svært for dem at finde tilbage til rytmen. Skoletræthed er jo noget, vi alle har kendt til, men det er jo noget, der kan overvindes, og hvis man netop laver den strukturændring i skolens liv, som vi alle er inde på, med udbygning af de musiske fag, med valgskolen, med dette at kunne fremelske de personlige interesser hos den enkelte elev, så vil denne træthed ikke blive så mærkbar, den vil ikke blive så følelig. Så jeg tror faktisk, man meget let kunne finde frem til en måde at klare dette på, derved at man nuancerede, varierede undervisningen og henvendte sig mere direkte til den enkelte elev med hans eller hendes forudsætninger, med hans eller hendes interesser.

Jeg er meget opmuntret ved ministerens oplysning om lærerproblemet — det synes jeg er uhyre værdifuldt — såvel som om lokalespørgsmålet, som man jo ikke kan frigøre sig for er en ting, der eventuelt kunne brænde på. Jeg ser, at det ikke kan blive en anstødssten, det kan ikke hindre, at vi skrider til denne udvidelse af undervisningspligten. Jeg føler mig overbevist om, at de tanker, som undervisningsministeren på sit partis vegne og jeg på det konservative folkepartis vegne her er fælles om, vil kunne få en let gang gennem tinget, når vi til efteråret ser fremsat et lovforslag om en principbeslutning.

Jeg har bemærket, at der i dagbladet Aktuelt mandag den 6. marts var en enquête, hvor repræsentanter for det høje ting blev spurgt om deres syn på det 8., 9. og 10., ja, man nævnte endog det 11. undervisningsår; det sidste er mig nu ukendt, når vi taler om folkeskolen. Ministerens partifælle hr. Kaj Rasmussen var fuldt og helt enig i de synspunkter, som både hr. K. B. Andersen og jeg her har givet udtryk for. Hr. Kaj Rasmussen var også inde på tanken om sabbatsåret, pauseåret; jeg står meget uvis over for dette, men jeg vil selvfølgelig gerne være med til at drøfte det fordomsfrit, det er da klart, når vi skal gå i realitetsforhandlinger. Hr. Bernhard Baunsgaard sagde i sit indlæg:

„Det moderne velfærds- og industri-samfund, som vi nu er så langt inde i, kræver mere uddannelse af alle. De bor-

[Gottschalck-Hansen.]

gere, som ikke får denne uddannelse, vil i fremtiden i højere og højere grad blive henvist til det dårligst betalte og mindst interessante arbejde. Det er derfor helt klart, at vi må sørge for, at også de 10-15 pct. — det svinger jo fra egn til egn — som i dag forlader skolen i 14 års alderen, får mere uddannelse.“

Altså, den radikale skolemand er enig med os. Og hr. Holger Hansen fra venstre, som er bekymret ved tanken om tvangsbestemmelser, siger dog ordret:

„Vi er alle enige om, at 7 års undervisning er for spinkelt et grundlag for de unge i dag.“

Min partifælle fru Ellen Strange Petersen peger på det hensigtsmæssige i at starte, når børnene er 6 år, og er, det kunne jeg sige på forhånd, helt enig i de synspunkter, som jeg på det konservative folkepartis vegne her har givet udtryk for. Hr. Poul Dam siger:

„Den rest, som er tilbage,“

— altså efter det 14. år —

„har brug for den støtte, som vil ligge i undervisningspligtens forlængelse.“

Også tilsagn. Og endelig sidst, men ikke mindst, hr. Diderichsen.

„Der er for mig ingen tvivl om, at det både er nødvendigt og nyttigt at forlænge undervisningspligten, helst med tre eller i hvert fald foreløbig med to år.“

Altså en samstemmende bakken op om selve den grundtanke, som er det afgørende tema i dag, det er jeg enig med ministeren i: forlængelse af uddannelses- eller undervisningspligten; blank enighed om, at det, vi har, ikke er tilfredsstillende, at en udvidelse må finde sted. Hvis de repræsentanter, som her er citeret i ministerens partiblade, taler på partiernes vegne, kan jeg, selv om jeg kun er præst og ikke profet, alligevel profetere og forudsige, at dette for os uhyre vigtige spørgsmål, vil få en saglig og god løsning til gavn først og fremmest for børnene, som jo bliver samfundet og skal skabe samfundet. Det må være noget, vi alle kan slutte op om, en løsning, vi alle må kunne klare på tværs af de mange spørgsmål og problemer, som ellers i hverdagen kan skille os ad. Her står én ting, vi kan

være fælles om, som kan løses, og som skal løses.

På det konservative folkepartis vegne takker jeg ministeren for besvarelsen.

Kaj Rasmussen: På samme måde som undervisningsministeren vil også jeg gerne takke ordføreren for forespørgerne fra det konservative folkeparti for den forespørgsel, som er til behandling i folketinget i dag. Gennem mange år har denne diskussion hørt med, hver eneste gang skole-spørgsmål har stået på dagsordenen. Der var altid interesserede, som bragte problemet ind i debatten, som oftest på en teoretisk, men dog meget positiv facon, så det skal de pågældende ikke høre ilde for — og slet ikke ved denne lejlighed.

Men det var før; nu er situationen en noget anden. Jeg tror for mit vedkommende, at spørgsmålet om udvidelse af undervisningspligten trænger sig så stærkt på, at folketinget, således som det for et øjeblik siden blev fremført af undervisningsministeren, inden så forfærdelig lang tid må træffe en principbeslutning. Socialdemokratiet har i en kongresudtalelse fra 1965 og i en udtalelse fra den meget store skolekonference, mit parti holdt i Odense i eftersommeren 1966, klart udtalt sig for tilslutning til tanken om udvidelse af undervisningspligten. Det er derfor ganske naturligt, at vi også slutter op omkring ministerens udtalelser her i dag; det er simpelt hen ud fra en samhørighed med vor almindelige skolepolitik i øvrigt i socialdemokratiet.

Jeg er også glad for den udtalelse, som ministeren og hr. Gottschalck-Hansen fremførte om, at vi i vort land har undervisningspligt og ikke skolepligt. For vi er alle sammen enige om, at undervisningspligt er det rigtige, og jeg tror ikke, der er nogen, som interesserer sig for disse spørgsmål, der har ønske om at ændre på denne særlige målsætning, denne særlige danske målsætning i forhold til andre landes syn på skole- eller undervisningspligt. Derfor er det nok rigtigt, synes jeg, at gøre den bemærkning, at en sammenligning af danske undervisningsforhold med forholdene i andre lande ikke er så enkel, som det af og til bliver gjort til. De oplysninger, vi har til vor rådighed, f. eks. gennem den statistik,

[Kaj Rasmussen.]

som UNESCO udsender, er jo oplysninger på basis af lovgivning og helt igennem principielle drøftelser og ikke altid baseret på de faktiske aktuelle forhold.

For socialdemokratiet bør alene de unges og børnenes bedste være udgangspunktet ved afgørelsen til sin tid af spørgsmålet om en udvidelse af undervisningspligten. Men det er jo i øvrigt rigtigt, som ministeren stillede spørgsmålet op: hvorfor i det hele taget en udvidelse af undervisningspligten? Hvad er bevæggrunden til, at udvidelse af undervisningspligten vinder forståelse i stadig større og større kredse?

Det er jo i høj grad fra alle sider et relevant spørgsmål at stille, og mange svar kan gives herpå. Det rigtigste svar er vel nok, at overordentlig mange i vort samfund i stigende grad forstår og erkender, at uddannelse får større og større betydning. Som bekendt — det synes jeg nok jeg må have lov til at sige i denne sammenhæng — har vort land ikke råstoffer af nogen art. Skal vi derfor have et begrundet håb om at klare os i den hårdere og stærkere konkurrence i alle led, ja, så er det da helt givet, at vi må satse på det effektive og den givende uddannelse. Den, der ikke har en uddannelse ud over de 7 år, vil ganske givet få meget, meget svære kår fremover. Ved enhver lejlighed, hvor skolens og erhvervslivets folk kommer sammen, hører vi kravet om mere uddannelse. Bortset fra enkelte områder kan ingen ung, der er udgået af folkeskolens 7. klasse, få læreplads, det er umuligt. Der er visse fag, hvor det kan lade sig gøre, men i almindelighed er det næsten ugørligt for en dreng eller en pige, der er udgået af 7. klasse, at få en læreplads. Erhvervslivet er simpelt hen ikke interesseret i disse unge. Selvfølgelig kan de få arbejde, som det mange gange er sagt, men jeg tror for mit vedkommende ikke, at det er et arbejde, som der er nogen som helst fremtid i.

Nu er det ikke alene det at få en faglig uddannelse, der betyder noget. Det betyder også noget, og det er vel noget helt afgørende, om den menneskelige udvikling foregår på den rigtige måde — udviklingen i vort samfund, det moderne samfund, det

dynamiske samfund, det farlige samfund og i mange henseender storstående samfund. Det er jo en vældig udvikling, der allerede er foregået, og mere vil komme til. Det er nok ikke helt forkert, når det siges, at det er de uanede muligheders samfund, vi er på vej ind i, og vi kommer ikke uden om at være med dér, hvor der gøres noget alvorligt for at fortælle de unge om den komplicerede samfundstilstand, de befinder sig i, og det er da ganske oplagt, at skolen skal bruge lang tid til dette arbejde. Børnene skal engageres gennem skolens virke, og jeg kan i virkeligheden ikke tilbageholde den bemærkning, at for folkeskolens lærere må det være aldeles herligt at være med i denne virksomhed. For børnene skulle det gerne blive sådan, at der er naturlige forbindelseslinjer mellem det åremål i skolen, hvor de formes, og det samfund, som skal modtage børnene.

For mit vedkommende tror jeg, at erhvervslivet ganske givet forventer, at skolen kan leve op til de meget større krav, der i nuet og fremover vil blive stillet til dem, der har ansvaret for skolens problematik eller filosofi, om man vil. Vi ved godt alle sammen, at skeptikerne siger, at der ikke er behov for udvidelse af undervisningspligten. Der er mange, siger skeptikerne, der fortsætter i folkeskolens ældste klasser ud over den undervisningspligtige alder; der er også adskillige, som på anden måde er under fortsat uddannelse. Disse velmenende mennesker er ikke i overensstemmelse med de faktiske forhold. Det er da rigtigt, som vi også har fået at vide her i dag af undervisningsministeren, at ca. 90 pct. af eleverne i folkeskolens 7. klasse i 1966 gik videre i 8. klasse eller i 1. real. Men bortset fra dette glædelige — og det er jo i virkeligheden noget meget værdifuldt at konstatere — var der og er der alligevel hvert år tusinder af unge, der kun har haft 7 undervisningsår.

Når alle erkender — og det går jeg ud fra vi er enige om — at der må mere uddannelse til, når alle ved, at 7 undervisningspligtige år er for lidt, ja, så er der jo et problem, så er der et spørgsmål, som må løses, og det er da også os alle bekendt, at der tales om en større smidighed i uddannelse for 8.-10. skoleår, større mulighed for den enkelte elev til at vælge efter evner og interes-

[Kaj Rasmussen.]

ser. Dette mener jeg for mit vedkommende i høj grad vil kunne tilgodeses, dersom undervisningspligten forlænges.

Men efter min bedste overbevisning behøver hele skoleforløbet ikke at foregå i folkeskolen. Hvis vi undlader dette, er der efter min opfattelse en fair chance for at komme noget af den velkendte og meget omtalte skoletræthed til livs; efterskolen og andre skoleformer kan helt klart komme ind i billedet.

De 9 eller 10 år behøver vel strengt taget heller ikke at være fortløbende. Jeg har med meget stor interesse bemærket mig undervisningsministerens udtalelser om et pauseår; jeg har selv kaldt det sabbatsår, det skulle gerne navnet til forskel give det samme resultat. Jeg tror, at det i mangfoldige tilfælde ville være aldeles afgørende og hensigtsmæssigt, om den unge fik en pause. Det ville være en fordel, kræfter og lyst ville blive stimuleret derved.

Jeg vil da også gerne takke undervisningsministeren for initiativet, ministeren tog i efteråret 1965, da han tog skridtet til at nedsætte et udvalg med undervisningsdirektør Hans Jensen som formand med den opgave at overveje og komme med en betænkning eller udtale sig om hele spørgsmålet omkring udvidelse af undervisningspligten. Jeg er glad for det, for jeg synes, det er noget meget væsentligt, at udvalget skal arbejde under den forudsætning, at en eventuelt forlænget undervisningspligt skal kunne opfyldes ikke alene inden for folkeskolens rammer, men også inden for andre skoleformer og uddannelser. Her vil jeg igen gerne pege på efterskolerne, som omhandles i det lovforslag, vi i folketingets stående uddannelses- og undervisningsudvalg nu arbejder med, og som jeg regner med bliver vedtaget her i tinget i den nærmeste fremtid.

Hvis nu det hele går, som vi håber, og som jeg forstår at vi er enige om, har vi den udvidede undervisningspligt i løbet af ganske få år. Men det er jo ganske klart,

at vi må være åbne over for, at der er nogle forudsætninger, som nødvendigvis må opfyldes for at kunne udvide undervisningspligten. Der må først og fremmest være plads på investeringsprogrammerne både i kommune og stat, det er jo helt oplagt. Det må stå helt klart, at de nødvendige penge må være til stede, for gratis kan en udvidelse af undervisningspligten jo ikke etableres. Herudover vil jeg naturligvis også pege på lærersituationen, og jeg vil først og sidst nævne lokalesituationen, som jo i høj grad er vekslende fra sted til sted.

Af andre forudsætninger for en udvidet undervisningspligt, som der kan være grund til at pege på, er der den fortsatte udbygning af folkeskolens specialundervisning. Den almindelige specialundervisning må forstærkes og udvides ud fra den opfattelse, at der må gives de svagt stillede et effektivt uddannelsesstilbud. Når udvidelsen af undervisningspligten kommer i gang, må der også sættes kraftigere ind over for mulighederne for at give rådgivning og vejledning over for elever og forældre, og her bør efter min opfattelse folkeskolens lærere mere med i billedet. Dette rådgivnings- og vejledningsarbejde må aldrig blive, hvad man kan kalde et ekspertanliggende. Det er i øvrigt et ord, som jeg ikke bryder mig om at bruge, for hvad dækker det egentlig? Men i denne sammenhæng vil jeg gerne understrege, at folkeskolens lærere må mere med, end de tidligere har været, og det tror jeg også at vi alle sammen kan være enige om.

Det er da ganske klart, at en udvidelse af undervisningspligten kan ikke foregå fra dag til dag. Den må gennemføres over en vis periode. Hvis der kan blive enighed om dette grundsynspunkt — og det tror jeg der kan — vil jeg gerne, hvis der skulle være nogen, som mener, at undervisningspligtens udvidelse kan overlades til de enkelte kommuner, sige, at det tror jeg ikke vil være nogen klog handling. Her vil der i høj grad kunne blive tale om forskelsbehandling af de unge, og det er jo en tendens, som vi både her i folke-

[Kaj Rasmussen.]

tinget de politiske partier imellem og i samfundet i almindelighed er enige om, at vi er ved at fjerne os fra.

Derimod kan der jo blive tale om, at man i kommunerne, når folketinget har taget principbeslutningen om undervisningspligtens udvidelse, lokalt kan træffe bestemmelse om, hvornår man inden for det åremål, folketinget selvsagt må sætte i forbindelse med principafgørelsen, kan gå over til den udvidede undervisningspligt. Denne måde at løse problemet på tror jeg — og det mener jeg at alle andre kan være enige i — vil være den mest hensigtsmæssige.

Med disse bemærkninger skal jeg på socialdemokratiets vegne tilsige positiv støtte til en løsning af dette i mange henseender overordentlig betydningsfulde samfundsproblem til gavn for de unge, til gavn for forældrene, kort sagt til gavn for det danske samfund. Der er mange detaljer, som, når vi til efteråret forhåbentlig vedtager principbeslutningen om udvidelse af undervisningspligten, både kan og bør indgå i debatten; dem vil det imidlertid være forkert i dag at gå i dybden med.

Holger Hansen: De bemærkninger, jeg skal gøre i anledning af denne forespørgsel, skal også fortrinsvis være af principiel karakter; vi kommer jo senere til detaljerne i hele den problemkreds, som knytter sig til spørgsmålet om undervisningspligten.

Undervisningspligtens omfang har ikke spillet den rolle i det danske skolesystem, som tilfældet har været i de fleste andre lande, og det er derfor meget svært at sammenligne åremål i den danske skole med åremål andre steder. En af grundene hertil er endvidere, at den danske skolelovgivning har haft et friere tilsnit end skolelovgivningen så mange andre steder, også i mange af de lande, som er blevet nævnt her i dag. Skolemønsteret, for at bruge det meget brede udtryk, har også haft en anden karakter i Danmark, end det har haft selv i vore skandinaviske nabolande.

Dansk skolelovgivning, specielt loven af 1958, har bygget på at give tilbud, dels i form af tilbud om fortsat undervisning

i folkeskolen, dels i form af tilbud om støtte til videre undervisning i den frie efterskole og i ungdomsskolen. Vi har gennem lovgivningen givet støtte for dermed at give de unge en lige og reel mulighed for at fortsætte med tilegnelse af kundskaber og dannelse, også ud over det 7-årige åremål, hvor alle forældre jo er pligtige til at lade deres børn modtage undervisning. Vi har flere gange i dag fået understreget, at vi ikke har skolepligt, men undervisningspligt her i landet.

Folkeskoleloven af 1958 har ved at give tilbud nået resultater, der langt har overstøjet forventningerne. Ingen af lovfædrene fra 1958, tror jeg, havde turdet håbe, at så stor en del af de unge ville benytte den mulighed for fortsat skolegang, som loven åbnede, og som tiden har vist, at de unge modtog. 88,2 pct. fortsætter alene i folkeskolens 8. klasse eller realklassen i dette skoleår, og dertil kommer — det vil jeg også gerne trække frem på baggrund af de tal, der er kommet fra hr. Gottschalck-Hansen — de ganske mange, der fra folkeskolens 7. klasse går til efterskolen, og som der mig bekendt ikke i øjeblikket foreligger tilgængelige tal for, og de, der fortsætter i de private skolers 8. klasse. Jeg skal selvfølgelig ikke bede om at få disse tal i dag, men når vi senere skal til at gennemdrøfte denne problemstilling, må vi jo have at vide, hvordan det egentlig ligger. Vi har jo tallene fra folkeskolen og folkeskolens statistiske kontor, og de er naturligvis rigtige, men det har selvfølgelig også interesse at få disse oplysninger, disse tal, fulgt op med tallene fra den anden side, fra friskolen og efterskolen.

For 9. skoleårs vedkommende ligger tallene noget lavere. Det hænger naturligvis sammen med flere forhold. Mange steder i landet har man endnu ikke fået udbygget skolen efter loven af 1958, i hvert fald ikke inden for sin egen kommune. Kommunerne har naturligvis i lovens ånd givet tilbud om fortsat undervisning, måske ved hjælp af skoleforbund, måske ved hjælp af anden aftale med skoler uden for kommunen. Tilbuddet er altså alle vegne givet, men det er klart, at det ikke er det samme i de sidstnævnte tilfælde, som hvis kommunen selv havde sit skolevæsen. Der kan være tale om en måske somme tider be-

[Holger Hansen.]

svær lig transport, der kan for nogle være spørgsmål om et skoleskifte, som man måske ikke bryder sig om, og det har også noget at gøre med tradition; traditionerne ændres nok langsommere i landdistrikterne end i byerne. Det er sikkert også uomtvisteligt, at skolebyggeriet nogle steder ikke har kunnet vinde med.

Endelig vil jeg gerne pege på én faktor mere, som jeg tror vil ændre disse tal for frivilligheden vældig meget; det er kommunalreformen. Når vi i løbet af forhåbentlig få år bliver færdig med denne, vil vi se, at langt de fleste kommuner herefter vil have deres eget skolesystem; også heri tror jeg vil ligge en vældig inspiration for fortsat undervisning i de frivillige klasser, om vi kører videre med systemet, som vi har det i dag. Jeg siger udtrykkeligt: om.

Udviklingen frem imod en almindelig forståelse af betydningen af længere skolegang går jo med rivende hast. Jeg skal ikke udlægge det mere, det har de tidligere ordførere jo gjort på udmærket måde, men jeg spår, at allerede i det kommende skoleår vil det vise sig, at procentvis endnu flere vil følge den frivillige undervisning. Jeg tør endda næsten spå, at det kommende skoleår vil vise et hop opad i procenterne. Vi vil opleve, at en udvidelse af undervisningspligten kun vil få betydning for en lille procentdel, om vi lovbyder en længere undervisningspligt. En sådan vil kun få positiv betydning for en lille procentdel af børn, men det er givet, at det i mange tilfælde er børn, der på den ene eller den anden måde er den tunge ende — det kan være fysisk, det kan være psykisk, eller det kan være socialt, uden at disse årsager måske hænger sammen.

Dette må altså være udgangspunktet, synes jeg, for en diskussion om forlænget undervisningspligt eller ikke. Vi er jo alle enige om, at 7 års undervisning er for lidt, et for spinkelt grundlag for de unge i et moderne samfund som vort — et samfund, hvorom vi ved, at det er inde i en hastig udvikling, i en periode i hvert fald. Jeg er nu af den opfattelse, at det ikke bare er i en periode, men at det er noget, vi må vænne os til, at samfundet udvikler sig hastigt; jeg tror, det vil blive kendetegnet

for vort århundrede, eller i hvert fald så langt vi kan se frem.

Vi har altså ikke bare et hensyn at tage til de procenter, der i øjeblikket ikke er med — hvor mange eller hvor få ved vi knap. Vi har også et hensyn at tage til dem, der i øjeblikket fortsætter deres skolegang; vi må ikke glemme den gruppe, der frivilligt fortsætter skolegangen.

Kan man så sige, at løsningen er 9 eller 10 års undervisningspligt? Svaret er ikke let at give. Venstre er ikke overbevist om, at problemet løses så enkelt. Vi har med vore frivillige klasser opnået meget væsentlige resultater, det er uomtvisteligt; det er resultater, som skyldes dygtig indsats fra lærerne, den almindelige forståelse for betydningen af en videre undervisning, som jeg snakkede om før. Men det er også resultatet af en god lov. Det er resultater, som i hvert fald i et vist omfang skyldes, at disse klasser, folkeskolens overbygning, som vi somme tider kalder dem, har været frivillige. Dette har været en inspiration for børnene, det har været det for forældrene og, hvad der er noget meget væsentligt, også for underviserne, altså for lærerne. Man kan frygte, at en tvang eller en udvidelse af pligten vil virke trykkende; jeg skal ikke overdimensionere dette synspunkt, men det er relevant, og vi skal tage det med i betragtning.

Vi har endvidere det meget store gode, at vore fremtrædende skolefolk kan sige, at egentlig disciplinære problemer er der i almindelighed ikke i den danske skole. Jeg har hørt, at dette ikke ligefrem er en fremherskende opfattelse i nogle af vore nabolande, f. eks. i den svenske skole. Mon ikke dette også har noget at gøre med det danske frivillighedssystem? Jeg tror det.

Jeg vil gerne sammenfatte disse bemærkninger med at sige, at venstre med spænding imødeser det oplæg, der vil komme fra det undervisningsministerielle udvalg, som vi har hørt om flere gange i dag, og hvis betænkning vi har fået at vide vil blive afgivet til efteråret. Vi har for få uger siden afholdt en skolekonference i venstre med netop disse problemer til behandling, og vi vil med megen interesse gå ind i den drøftelse, jeg forstår vil komme til efteråret.

Det er blevet sagt af, jeg tror ordføreren

[Holger Hansen.]

for forespørgerne, hr. Gottschalek-Hansen, at et forslag om en forlængelse af undervisningspligten ville få en let gang igennem folketinget. Det skal jeg ikke spå om; men jeg vil blot erindre om, at dette ingenlunde er nogen let sag, for den har to sider: den har, som jeg fremhævede før, dels den side, der vender frem imod de grupper, som ikke er med, dels den side, der vender imod de grupper, som i øjeblikket er gået frivilligt ind i den.

Vi vil altså meget gerne og med megen interesse gå ind i de drøftelser, der vil komme, men vi er betænkelige ved uden videre at forlænge undervisningspligten, og for mig har det næsten kunnet lyde i dag, som om det nu var noget, man sådan bare lige kunne gå til.

Spørgsmålet drøftes næsten altid ud fra den forudsætning, at det er opad, denne pligt skal udvides. Vi indførte i fjor muligheden for oprettelse af børnehaveklasser, hvor der var praktiske muligheder derfor, og hvor man havde den fornødne kvalificerede arbejdskraft. Mange i venstre mener, at vi burde søge at gøre disse børnehaveklasser obligatoriske, når mulighederne derfor er til stede. Vi har megen sympati i venstre for den tanke, som er luftet af såvel undervisningsministeren som den socialdemokratiske ordfører, om et hvileår, et sabbatsår, eller hvad vi nu skal kalde det, og det drøftede vi også på vor skolekonference for nogle få uger siden. Der findes ganske givet børn, for hvem det vil være rigtigt, sundt og godt at komme ud, måske for en tid, for så at vende tilbage. Men der findes givet også børn, for hvem det er rigtigt at komme ud, måske for en lidt længere tid. Vi er tilhængere af, at efterskolen fortsat skal have en stærk placering i det danske skolebillede, og denne fortræffelige skoleform må nødvendigvis også komme ind i det problemkompleks, der skal drøftes, når debatten om denne sag for alvor skal gå på til efteråret.

Vi er altså i venstre klar til at gå ind i undersøgelsen og drøftelsen af den sidste procents problemer, men vi vil ikke være med til at uniformere det danske skolemønster. Om samfundets pligt til at give tilbud om undervisning er der ingen tvivl hos venstre — også således, at dette tilbud

følges op i form af forskellige muligheder: 8., 9., 10. klasser, realklasser, og hvad der inden for dette område vil komme i de år, der ligger foran os, efterskolen, ungdomsskolen osv. Vi vil også følge dette tilbud op ved at sørge for, at alle unge uanset økonomisk baggrund får mulighed for at udnytte de tilbud, der gives.

Poul Dam: For så vidt kunne jeg indskrænke mig til at takke for ministerens redegørelse. Der var ikke meget nyt i den; jeg var i forvejen tryk ved ministerens synspunkter på dette område, og det er jeg stadig væk efter i dag. Men der er dog måske forskellige problemer, som jeg kan benytte anledningen til at sige noget om, når jeg nu har fået denne lejlighed til det.

Det er sikkert rigtigt, som ministeren siger, at der ikke er grund til at tage den gamle diskussion om frivillighed eller tvang op her, men helt undgår vi den jo åbenbart ikke. Vi får nu her at vide fra venstres ordfører, at vi er kommet meget langt med frivilligheden, at der kan være en risiko for en vis uniformering, som jeg forstod at venstre ikke ville være med til — det må være en stor trøst for venstre at få at vide, at det er der heller ingen andre partier i denne sal der vil — og at man løber en vis risiko for af hensyn til de få, sidste procent at komme til at ødelægge noget for dem, der allerede under frivillighedens inspiration — som hr. Holger Hansen sagde — var gået ind i den forlængede undervisning. Jeg tror, det er en farlig romantik, der her gør sig gældende. Vi er allerede så langt fremme med den udvidede undervisning, at det for længst er helt andre bevæggrunde end netop den ideelle trang efter viden og efter forøgede skolekundskaber, som præger mange af de unge. Mange af dem presses derind af forældrene eller miljøet langt mere end af deres egne ønsker. De, der er tilbage, er ikke nødvendigvis nogen tung ende, og det er ikke nødvendigvis dem, man får disciplinære vanskeligheder med. Det er nok et langt mere indviklet problem end som så.

Jeg tror, det er nødvendigt, at vi inden så forfærdelig længe får gennemført denne forlængede undervisningspligt af hensyn til beskyttelsen af den rest, der i øjeblikket ikke er kommet med; men det forekommer mig væsentligt at sige i hvert fald lidt om;

[Poul Dam.]

hvad denne rest egentlig er for noget, hvad det er for nogle mennesker, det drejer sig om.

Der er vel først nogle ganske få fra udpræget grundtvigske kredse — som er dem, vi altid hører om i den mere fornemme debat — der mener, at det er rigtigt, at den bedste skole er gode borgermænds huse, og at man derfor skal tage børn ud af skolen så hurtigt som muligt og så senere lade dem komme på vore mange fremragende efterskoler, for slet ikke at tale om højskolerne. Men det er jo ikke et tal, som kommer op i nærheden af den procentdel, der faktisk ikke går videre efter det 7. skoleår her i landet; det er en ganske, ganske lille del af den.

Ja, for resten, hvis undervisningspligten bliver fortsat efter de gode principper, vi hidtil har fulgt, må der vel også være mulighed for en hjemmeundervisning af de 14-18-årige, således at det grundtvigske skolemønster kan fortsætte op i den aldersklasse, og det har jeg da al mulig sympati for.

Men de andre grupper — hvad er det for nogle unge? Det er f. eks. unge, som lider under manglende forståelse fra hjemmet, unge, hvis hjem er aldeles uinteressert i børnenes videre skolegang. Sådanne hjem findes; der findes slet ikke så få af dem stadig væk. Nogle er i almindelighed ligeglade; andre — og det er en gruppe, vi absolut skal have med — er af økonomiske grunde tvunget eller føler sig tvunget til at lade børnene gå ud af skolen.

Dertil kommer så også, at hjemmenes vilkår i andre henseender måske ikke altid er de allerbedste for en forlænget skolegang. Der er en hel del mennesker i dette land, der bor i meget dårlige lejligheder, meget små lejligheder, hvorom det simpelt hen må siges, at her er der ikke vilkårene for, at man kan leve på passende måde, samtidig med at man er skolesøgende; man kan i hvert fald ikke få ret meget ud af sin skolegang, fordi hjemmet ikke giver den nødvendige ramme om hjemmearbejdet og om tilværelsen i øvrigt i disse ungdomsår.

Der er vel så også en gruppe, som har egentlig ulyst ved skolen — de berømte skoletrætte. Jeg tror nok, at „skoletræthed“, bortset fra at være et misbrugt slagord, dækker en meget bred gruppe af forskellige fænomener. Nogen skoletræthed skyldes vel også — jeg håber ikke, at nogen lader det

gå videre til direktøren for folkeskolen og seminarierne — at skolen ikke altid er så god, som den burde være; der er vel børn, som er ude for en skolegang, der ikke giver dem lyst til at fortsætte i skolen. Jeg tror, det var hr. Gottschalk-Hansen, der sagde, at vi har en fremragende folkeskolelærergruppe; det er givet, det er jeg enig i. Men vi har også en lærermangel, som gør, at der ind imellem er elever, som er ude for lærere, der ikke er gode nok, og sådanne elever har svært ved at få tilstrækkelig lyst til at gå videre.

Disse grupper kan man måske i nogen grad hjælpe ved at gennemføre udvidet undervisningspligt. Men når man skal drøfte, hvordan undervisningspligten skal føres ud i livet, hvordan man skal kunne give tilstrækkeligt mange tilbud til, at alle kan benytte sig af dem, er det nok nødvendigt at erindre, at disse fænomener findes. Der er stadig hjem, som ikke har forståelse for de 14-18-åriges skoleproblemer; der er stadig hjem med en dårlig økonomi eller med dårlige boligforhold, og der er stadig en ulyst ved skolen, mere eller mindre skabt eller i hvert fald styrket af uheld med skoleplacering, uheld med lærere. Alle disse årsager findes stadig; vi kan fjerne dem formelt ved at indføre udvidet undervisningspligt, men vi kan ikke hindre, at de er med til at give de unge et væsentligt dårligere udbytte af disse år i skolen, end de skulle have haft. Vi skal se på disse ting, vi skal tage dem med i vore overvejelser og være klar over, at skole og undervisning ikke er noget isoleret, men hænger sammen i et mønster, og at de andre ting i dette mønster også skal være i orden.

Det er nok ikke mindst vigtigt at understrege det hjemlige miljøes betydning. Jeg kunne egentlig godt tænke mig — ud fra en vis lyst til at være paradoksal, i hvert fald en gang imellem — at sige, at vi måske skulle starte med en undervisningspligt for forældre til 14-18-årige, for mange gange er det jo disse forældre, som har problemerne med at forstå deres unge, med at hjælpe dem, med at danne en baggrund uden for skoletiden, som kan være til gavn for dem og betyde noget for, at de kan få gavn af den forøgede undervisning.

Jeg er også en gang imellem en lille smule bekymret over den udvidelse, der

[Poul Dam.]

sker af den frivillige undervisning i øjeblikket, for det er givet, at adskillige unge har, skal vi sige skolefremmede hjemmiljøer, hvori det er svært for dem på tilstrækkelig god måde at komme til bunds i tingene og få nok ud af det, de skulle have fra skolen.

Det, jeg forestiller mig om den fremtidige undervisningspligt, er meget nær det samme, som jeg forstår ministeren forestiller sig: alle skal have en undervisningsmængde, kunne man måske kalde det, der svarer til ca. 10 år, gerne lagt over en 11-årig periode, altså med et pauseår på et eller andet tidspunkt, og således at der er den størst mulige valgfrihed, med efterskolerne indplaceret. Ligesom ministeren vil jeg gerne sige, at det at nævne højskolerne i denne sammenhæng er en fortalelse; højskoler er dels ikke for denne aldersklasse, dels er de noget ganske særligt, som opfylder andre funktioner, end de skoleformer, der her er tale om, normalt gør. Jeg tror, det er vigtigt med en individualisering, en smidighed i tilbuddene og måske også vigtigt at erkende, at der er nogle, som har brug for et bredere tilbud, et noget anderledes, et noget længere varende tilbud end andre.

Så vil jeg gerne her rejse endnu et spørgsmål, som ikke er udtryk for en protest imod tankerne om udvidet undervisningspligt — langt fra — men er en tanke til overvejelse omkring hele dette problem. Igennem det, at den tidlige ungdomsgruppe, de 14-18-årige, i stigende grad er blevet skoleelever i alle lande i verden — vi kender det i meget høj grad fra Amerika, vi kender det fra Sverige, hvor det sker i stigende grad, og nu kender vi det altså også herhjemme fra — har ungdomsproblemerne i væsentlig grad skiftet karakter. Vi har fået nogle helt andre ungdomsproblemer, nogle, som vi næsten ikke beskæftigede os med, da vi for 20 år siden sad med ungdomskommissionen. Det er en anden form for en ungdomstilværelse stadig væk at være delt imellem at være skoleelev og at være hjemmebarn. Det er noget, som i en vis henseende holder de unge i en afhængighedsverden, en barndomsverden, hvor de er modtagende og meget lidt ydende. Det er et sted, hvor det naturlige ung-

domsbehov for at manifestere sig selv har dårlige vilkår. Om man kan sige det sådan, at de unge i vore dage har en langsommere og besværligere modning end tidligere, ved jeg ikke. Af den grund bliver den ikke dårligere, den bliver måske langt bedre; men jeg tror, det er helt sikkert, at der er en vis passivering i det hele, at der altså er noget, der savnes. Man kan give de unge kundskaber; man kan, som det er blevet sagt af andre, orientere de unge om samfundet, om fritiden og om alt det andet. Men hvad er det, man har brug for i den alder? Mere end noget andet netop det, som jeg allerede har nævnt: at manifestere sig selv, at vise, at man er noget, og at man kan noget. Og i hvor høj grad giver den nuværende skole disse muligheder?

Jeg tror, det er vigtigt, at den forlængede undervisningspligt så langt som overhovedet muligt parres med en ny skole, der også tager hensyn til disse særlige, nye ungdomsproblemer.

K. Helveg Petersen: Forleden dag var der en kulturdebat her i det høje ting, som havde en ganske fri karakter, idet den ikke var bundet til et bestemt lovforslag. Denne debat har for så vidt en tilsvarende karakter; vi skal ikke tage stilling til noget konkret forslag, men udveksle synspunkter om et meget interessant emne. Efter min opfattelse har vi brug for sådanne fritstående debatter, hvor det er muligt at fremsætte betragtninger, der kan bidrage til, at det lovgivningsarbejde, der udføres, kan hente nogen inspiration fra diskussionerne og på den måde være med til at sikre folketinget lidt større mulighed for at påvirke det forberedende lovgivningsarbejde. Forholdet er jo det, at når vi her i tinget får forelagt lovforslag, er der i realiteten en stærk binding til den udformning, lovforslagene har fået, og til bemærkningerne i lovforslagene, og sådan må det være. Men netop derfor ville det være af værdi, om vi havde brede orienterende drøftelser; og det håber jeg altså vi kan få i den kommende tid, ikke bare inden for kultur- og uddannelsesproblemerne, hvor det er meget vigtigt, men også inden for andre områder.

Nu kan vi altså vente, at ministeren til efteråret kommer med et forslag til en

[K. Helveg Petersen.]

principbeslutning om en forlængelse af undervisningspligten, og vi må så afvente, hvilke synspunkter ministeren fremsætter, inden vi tager stilling til hele problemet.

Lad mig om undervisningspligten sige, at for mig er 7 års undervisningspligt ikke noget urørligt, noget, der ikke kan diskuteres. Det har været praktisk at fastsætte pligtens omfang til det forløb, det stræk af år, vi i dag kender, og med udgangspunkt i 7 års undervisningspligt er der i årenes løb udbygget et undervisningsmønster, en række uddannelser, der hver på sin måde bidrager til at føre de unge videre frem fagligt og alment. Det er ikke et fuldkomment system, vi har, og det er klart, at hvis vi kunne tænke os det helt usædvanlige, at vi skulle til at bygge et system op fra bunden, ville vi nok følge andre fremgangs-måder.

Jeg kan ikke lade være med at gøre den bemærkning i tilslutning til det, bl. a. hr. Gottschalck-Hansen var inde på om Danmarks stilling i forhold til andre lande, at jeg tror, at den opbygning, der har fundet sted inden for folkeskolen i årene siden 1958, sammenholdt med de mange og meget varierede uddannelsesstilbud, de unge i øvrigt står over for, når de har forladt skolen, sikkert spiller en ikke uvæsentlig rolle for, at vi har færre ungdomsproblemer, end man har i andre vestlige lande. Jeg må naturligvis udtale mig med stor varsomhed.

Der er ingen, der er i stand til at sige klart, hvorfor vi ligger lavere med hensyn til ungdomskriminalitet, men jeg er ikke i tvivl om, at vi også skal se på hele vort uddannelsesmønster, når vi skal finde nogle af årsagerne dertil. Derfor vil jeg ikke deltage i begrædelsen over, at vi ikke har fulgt med de lande, der har en længere undervisningspligt, og jeg kan ikke lade være med at sige, at det er min erfaring fra drøftelser i udlandet, hvor vi har haft de tal for undervisningstid foran os, som hr. Gottschalck-Hansen refererede til, at vi gang på gang alligevel er nået frem til den opfattelse, at det i høj grad er noget, der gælder „på papiret“, at det er det, man ønsker at gennemføre, men det er ikke det, man har. Det er meget vanskeligt — det var vist hr. Kaj Rasmussen, der var inde på det — at sam-

menligne de forskellige landes uddannelsesmønster. Den terminologi, der anvendes i uddannelsesdiskussionen, varierer fra land til land, og derfor skal vi være lidt på vagt over for hele dette spørgsmål. Men givet er det, at vi, når vi skal se på pligtens omfang, må erkende, at vi her ligger lavt; vi skal dog samtidig tage alt det andet med i betragtning, som jeg her ganske kort har nævnt, og som andre, bl. a. hr. Holger Hansen, også har været inde på.

Det ville efter min mening have været uheldigt for udviklingen, om man i den opbygningsperiode for 8.-10. klasserne, hvori vi stadig befinder os, havde skullet klare den udvidede undervisningspligts problemer sammen med alt det andet, sammen med de mange pædagogiske vanskeligheder, de mange ydre vanskeligheder, lærerne og kommunerne har været stillet over for. Den stærke vækst i elevtallene i 8. og 9. og nu sidst 10. klasserne er jo en understregning af, at vi på frivillighedens grundlag er nået meget langt.

Alt tyder på, at udviklingen vil fortsætte i samme omfang, som vi gør det muligt for de unge at blive længere i uddannelsessystemet. Der hører ingen spådomsevne til at forudsige dette; sådan vil det gå, og en række faktorer er medvirkende hertil. Jeg nævnte den udvikling, der har fundet sted i pædagogisk henseende i 8.-9.-10.-klasserne, og vil gerne her føje til, at det jo er lykkedes for folkeskolens lærere at nå meget langt med hensyn til at byde de unge på en undervisning, der svarer til deres forudsætninger.

Hvor man i 1950'erne talte om skoletræthed hos 30-40 pct. af dem, der gik i 7. klasse, er det helt anderledes nu. Skoletræthed er et begreb, der er blevet undermineret og reduceret af den pædagogiske udvikling, der har fundet sted, ligesom den har bevirket, at man kunne fastholde de unge i fortsat skolegang; dertil kommer den omstændighed, at man i erhvervslivet, som andre har været inde på, ikke er indstillet på at tage imod de helt unge, de 14-årige. Der ligger her tvangselementer, som for mange ikke adskiller sig meget fra en pligt, dikteret af samfundet. Man ved, at man nødvendigvis må have den fortsatte undervisning for at kunne gøre dette eller hint, for at nå frem til denne eller hin placering i erhvervs- og samfundslivet. Der er i hvert

[K. Helveg Petersen.]

fald ingen tvivl om, at mange unge i realiteten opfatter det som en tvang. Det er trængt stærkt ind i bevidstheden hos de unge, at det er nødvendigt for dem at fortsætte, og det er trængt stærkt ind hos forældrene, at en 7-årig folkeskoleuddannelse ikke slår til i det samfund, vi i dag befinder os i.

Man kan altså sige, at den udvikling, der har fundet sted, giver et godt grundlag for optimisme, og hvis samfundet i tilstrækkeligt omfang kan skaffe varierede uddannelses tilbud, vil vi komme nær ved problemets løsning uden at skulle behøve at gribe til en forlængelse af pligten; men jeg understreger: nær ved. Der vil være unge, som vi under alle omstændigheder vil få svært ved at få med på frivillighedens grundlag, og her tænker jeg på den kategori, som især skoleoverlæge H. Lebel i Århus har beskæftiget sig med i en interessant redegørelse i Ugeskrift for Læger. Han har gjort den opfattelse gældende, at det ikke er formålstjenligt at forlænge undervisningspligten for børn, der ikke ønsker at fortsætte deres skolegang, men betragter skolen som en plage, og den opfattelse må vi naturligvis dele; jeg deler den i hvert fald; det vil ikke være formålstjenligt.

På den anden side er det jo ikke nogen løsning af disse børns problemer, at de forlader skolen, og det har ført mig til den opfattelse, at en forlængelse af undervisningspligten vil være rimelig, hvis en række nærmere betingelser opfyldes. Ministeren var inde på, at der måtte være valgmuligheder mellem flere uddannelser, og efterskolen og ungdomsskolen blev nævnt. Ministeren var også inde på de faglige skoler; jeg forstod, at ministeren havde tænkt over, hvorvidt man også burde overveje dem, men nærmest var kommet til den opfattelse, at det burde man ikke gøre. Jeg vil alligevel henstille til ministeren fortsat at have dem med i sine tanker. Der er i de senere år tilvejebragt en bedre forbindelse mellem folkeskolen og de faglige skoler, end der har været tidligere, og der er truffet en del aftaler om overgangsvilkår fra folkeskolen til de faglige skoler. Vi bør i høj grad være opmærksom på samarbejdsproblemerne omkring disse skoleformer, og jeg vil gerne understrege det, som ministeren vist også berørte, at det er meget væsentligt, om vi i de faglige skoler

kan lægge mere vægt på det almene. Lige-gyldigt hvor vi befinder os i uddannelserne, må det være en vigtig opgave at sørge for, at det snævert faglige ikke bliver det ene-rådende.

Kombinationen praktisk arbejde og skolegang har man berørt i forbindelse med et sabbatsår. Jeg vil gerne for min part sige, at jeg deler den opfattelse, at der er unge, der har godt af at bruge deres fysiske kræfter, ja, for hvem det næsten er en nødvendighed, og i virkeligheden burde vi måske nok generelt interessere os mere for blandingen af skolegang og praktisk arbejde. Det gør man i en række andre lande; her er vi mere var-somme. I hvert fald når der er tale om unge, der ønsker at komme ud af skolen ved 14 års alderen, er der ingen tvivl om, at en blanding af skolegang og praktisk arbejde må være af interesse. Man nævnte sabbatsåret, men måske kunne man også se på, hvordan man kunne kombinere 2-3 timers dagligt skolearbejde med et praktisk arbejde.

Må jeg, når vi taler om det praktiske arbejde, nævne værkstedslokaler og understrege betydningen af, at man ved skolerne i højere grad, end tilfældet er, gennem til-vebringelsen af værkstedslokaler får mulighed for at tilbyde de unge en række manuelle fag; det kan man ikke i øjeblikket gøre i det tilstrækkelige omfang. Jeg skal komme tilbage til valgtilbuddene om et øjeblik i forbindelse med en særlig omtale af folkeskolen.

Må jeg gøre et par bemærkninger om efterskolen. Tilbuddet om at komme på efterskole for dér at afvikle en del af den eventuelle forlængelse af undervisningspligten må være effektivt; enhver, der ønsker at benytte sig af denne mulighed, må også i praksis kunne gøre det. I øjeblikket er der jo en del vanskeligheder for nogle elever, nemlig i de tilfælde hvor kommunerne ikke ønsker at give tilskud. Så vidt jeg ved, kan forældre med en årlig indtægt på 16.000-17.000 kr. komme til at betale ca. halvdelen af, hvad et efterskoleophold koster; det vil sige, at de skal skaffe ca. 250 kr. om måneden, og det er for meget. Det må i hvert fald være et krav, at der ved en udvidelse af undervisningspligten skabes bedre vilkår på dette punkt. Om det skal være kommunerne eller staten, der skal træde til, er et spørgsmål, der ikke skal diskuteres nu.

[K. Hølvæg Petersen.]

Men selv om valgmuligheder af denne karakter udbygges, samler hovedinteressen sig om folkeskolen, og hertil vil jeg gerne i denne forbindelse også regne de frie skoler og realskolerne. Hvordan kan folkeskolen sættes i stand til at løse opgaven for den resterende procent? Som jeg nævnte, har man skridt for skridt inden for folkeskolen haft mulighed for at gøre undervisningen mere og mere meningsfyldt. Men der stilles, når vi skal se på den resterende procent, overordentlig store krav til skolen; det drejer sig om lærerne, det drejer sig om lokalerne, det drejer sig om de hjælpemidler, man må have til rådighed.

Må jeg om lærerne sige, at det må være muligt for dem at give en individuel behandling af børnene i denne kategori; det vil igen sige, at der fra samfundets side må lægges stigende vægt på lærernes uddannelse, på deres muligheder for en videreuddannelse.

Jeg nævnte værkstedsklokalerne, men det er jo ikke de eneste lokaleproblemer, man står over for i folkeskolen. Hvis man skal være i stand til at foretage hensigtsmæssige gruppedelinger, må man i al almindelighed være i stand til at tilbyde langt bedre lokaleforhold, end det har været muligt i dag trods de store anstrengelser, der er sat ind fra det offentliges side på at løse dette problem. Det er meget vigtigt, om man virkelig kan tilbyde de unge en række muligheder for at vælge mellem fag, og ikke blot bogligt betonedede fag, men også, som jeg understregede det, praktisk betonedede fag. Det fører nok til, at man må lægge større vægt på centraliseringen. Den om-dannelse, der finder sted med hensyn til kommunestrukturen, peger jo på, at denne udvikling vil finde sted i øget tempo.

Jeg vil også gerne gøre et par bemærkninger om nogle af de krav, der stilles til undervisningen på de lavere trin. Overlæge Lebel pegede på, at hvis man venter til 14 års alderen med at give en utraditionel undervisning, kan det være for sent. Det kan være, at vi på de lavere undervisnings-

trin skal løse lidt på faggrænserne, sådan at der i højere grad kan gennemføres et tværfagligt samarbejde. Det kan godt være, at vi skal se på bestemmelserne i folkeskoleloven om fagene for de 7 første skoleår, og her kan vi lære af det, der er sket inden for 8.-10. klasserne, hvor netop faget orientering er baseret på, at man skal bringe de enkelte fag til samvirke. Jeg tror, vi skal overveje en større grad af valgfrihed også på lavere trin.

Det er ting, der skal overvejes, det er ikke ting, der kan løses i en håndvending, og det er ikke ting, man løber let til. Det vil jeg gerne sige til hr. Gottschalck-Hansen, der jo gav udtryk for megen optimisme, da han talte om, at hvis vi nu blev enige, ville det kunne forløbe let. Det kan godt være, vi her i det høje ting kan blive enige om nogle principbeslutninger; men der kan ikke være tvivl om, at man ude omkring i skolerne vil blive stillet over for meget store vanskeligheder med at leve op til kravet om at imødekomme de enkelte børns forudsætninger — for det er det krav, vi står over for, og i dette tilfælde må man fra skolens, fra samfundets side kunne interessere sig for det enkelte barn.

Vi skal udbygge særundervisningen, specialundervisningen. Ja men det er et uhyre krav at blive stillet over for med hensyn til lokaler, med hensyn til lærerkræfter, med hensyn til skolepsykologer. Jeg er helt enig i de betragtninger, der er fremført om de handicappede. Da man for nylig i Norge havde en diskussion om undervisningspligtens forlængelse, hævdede en deltager i debatten, at før man skred til at gennemføre en forlængelse af undervisningspligten, burde man udbygge undervisningen for de handicappede. Her må vi erindre, at før 1958 var det faktisk ikke obligatorisk at gennemføre specialundervisning i danske skoler. Der er nået kolossalt meget siden 1958, men der er stadig meget tilbage at gøre.

Vi står ikke over for at skulle vælge én løsning, der udelukker en anden, men vi står i hvert fald over for kravet om at yde

[K. Helveg Petersen.]

hjælp til alle, der døjer under et eller andet handicap, hvad enten det drejer sig om ordblindhed, svagsynethed, hørevanskeligheder, ringe evner, psykiske vanskeligheder eller miljøvanskeligheder. Ikke mindst netop det sidste problem, som hr. Poul Dam også var inde på, melder sig med megen styrke: de psykiske vanskeligheder og de vanskeligheder, der knytter sig til de svage forudsætninger i hjemmene. Når det drejer sig om de børn, som vi får vanskeligt ved at få med på frivillighedens grundlag, må alle disse forudsætninger forstærkes. Vi må kunne tage individuelle hensyn i højere grad, vi må gennemføre en rådgivnings- og støttevirksomhed af forskellig karakter.

Det er rigtigt, at læreren er den, der først kommer på tale, men det er givet, at vi må have institutioner, personer, sagkyndige, eksperter, om man vil, som lærerne kan støtte sig til. Jeg tror, at skolen må kunne støtte sig til en pædagogisk-psykologisk rådgivningsvirksomhed af et større omfang, end vi kender det nu.

Her vil jeg gerne minde om, at der i Horsens i øjeblikket er et interessant forsøg i gang. Man har oprettet et kontor, hvortil der er knyttet et par skolepsykologer, et par klinisk-psykologiske rådgivere, socialrådgivere samt en tale- og hørekonsulent. Her kan klienter inden for alle uddannelsesinstitutioner søge råd og vejledning og også andre, som har brug derfor. Det er i hvert fald klart, at uden en omfattende støttevirksomhed baseret på udstrakt rådgivning af forskellig karakter, baseret på individuel behandling, baseret på støtte til de svage miljøer, støtte til hjemmene, kan man ikke løse problemerne. Og det er et meget stort sæt af vanskeligheder, der her melder sig, og som må angribes med megen kraft.

Jeg vil gerne til slut sige, at kan man på disse spørgsmål finde tilfredsstillende løsninger, så der kan skabes stærkere forudsætninger for, at vi kan nå frem til en uddannelsessituation afpasset efter de enkeltes behov, følgende den linje, som er indledt inden for folkeskolen og ført igennem med dygtighed og iver af folkeskolens lærere, ja, så er der, mener jeg, et grundlag, på hvilket man kan gennemføre en forlængelse af undervisningspligten. Hvor langt denne forlængelse skal

række, og hvornår pligten skal træde i kraft, er spørgsmål, man må diskutere. I mellemtiden må vi uophørligt arbejde på, at disse forudsætninger forstærkes; så skal det nok vise sig, at vi på den måde kan reducere spørgsmålet om forlængelse af pligten til et minimum, der i praksis ikke spiller nogen større rolle.

Inger-Lise Bech Hansen: Når man har stillet undervisningsministeren den forespørgsel, som er sat under debat her i dag, er det jo nok sket på grundlag af ønsket om at få belyst to problemer, det ene: hvilket krav vil udviklingen stille til borgerne inden for den fremtid, som vi nu mener vi kan overse? og det andet: hvordan skal vi indadtil og udadtil opbygge en skole, der sætter vore elever i stand til at opfylde disse krav?

Beskæftiger man sig med dansk skolelovgivnings historie, kan man ikke undgå at blive slået af sammenhængen mellem samfundets og skolens udvikling. Landboreformerne i 1780erne var jo en forudsætning for skoleloven af 1814, og denne kan vel egentlig siges at være en af de væsentlige forudsætninger for grundloven af 1849.

Et folkestyre kan ikke bringes til at fungere uden et vist mindstemål af almindelig oplysning, et forhold, vi jo alle kender, og som er tragisk aktuelt i mange af de nye stater i dag.

To af vore store foregangsmænd var grev Chr. Reventlow og hans bror Ludvig. De var sammen med andre fremsynede mænd medvirkende til, at oplysningen blev almindelig i Danmark. Det ældste om undervisningspligt; jeg har kunne opstøve, står anført i grev Chr. Reventlows eget skolereglement, som bygger på bestemmelsen i forordningen af 1739. Det går ud på, at børn er skolepligtige fra 5 års alderen, til de har nået skolens mål.

„Så alsidig var den pædagogiske bevægelse dengang“; skriver Joakim Larsen i 1914 i sin digre bog om skolelovene af 1814 og deres tilblivelse, „at der, bortset fra den grundtvigske skolebevægelse og tanken om kvindens anvendelse i skolen jævnsides manden, lige til nu“ — altså 1914 — „ikke er fremsat en eneste pædagogisk tanke hos os, som ikke har været fremme i oplysningstiden — og flere af dens krav til opdragelsen

[Inger-Lise Bech Hansen.]

venter endnu på at blive virkeliggjort.“ Men tilbage til Chr. Reventlows skolereglement: børn er skolepligtige fra 5 års alderen, til de har nået skolens mål. Jeg er opmærksom på, at her står „skolepligtige“ og ikke, som vi ville sige det i dag, „undervisningspligtige“; men i 1780erne skelnede man ikke mellem skolepligt og undervisningspligt; det kom først senere. Hvad var da hans mål dengang? Det var at skaffe bønderne oplysning og frihed sammen med bedre materielle kår. Er det i grunden ikke de samme mål, vi har for øje med hensyn til den nuværende befolkning?

I almenskoleloven af 1903 var hovedtanken den, at det at få sine evner udnyttet var ethvert menneskes ret. Det er disse tanker, der er ført videre i loven af 1937 og 1958, og som her er søgt virkeliggjort ud fra nye forudsætninger og øgede økonomiske muligheder og også med forstærket erkendelse af, at demokrati forudsætter kvalitet. Den skal ikke være reserveret en social eller økonomisk elite, men være tilgængelig for alle borgere. Det må være en af forudsætningerne for en harmonisk tilværelse, at man kan leve op til samfundets krav, og omvendt må det være i samfundets interesse, at den enkeltes evner kommer til udfoldelse derigennem, at han i sit arbejde finder både inspiration og påskønnelse af sin indsats. Det sidste princip er vist inden for erhvervslevet så almindeligt anerkendt, at man vil finde det selvfølgeligt, og at man betragter de omkostninger, der er forbundet med skabelsen af det, man kalder et godt arbejdsklima, ikke som udgifter, men som en nødvendig og fordelagtig investering.

Nu står vi over for det spørgsmål: skal vore børn have en 7 eller 10 års undervisningspligt? For mig selv og liberalt centrum kan jeg sige, at vi mener, at således som tidens krav er, må og skal vi sørge for, at vore børn får så alsidig og tilbundsående en undervisning som muligt; for det er jo de unge, vi skal bygge fremtiden på. Enhver må — og det lægger jeg vægt på — i kraft af sine evner have den videst mulige chance for at lære det, han eller hun magter. Svaret bliver altså fra vor side en undervisningspligt, der strækker sig over 10 undervisningsår til gavn for den unge selv.

Skal vi altså svare konkret på det første

spørgsmål, jeg stillede, er svaret, at samfundet stiller krav til uddannelsen om at give den enkelte mulighed for at udfylde sin plads som samfundsborger og dygtiggøre sig til at deltage i de demokratiske funktioner; herunder også de kulturelle, og give den enkelte mulighed for at udfylde en plads i et erhverv. Når vi ser på udviklingen inden for skolen, hvor det må siges, at det er lykkedes at skabe en attraktiv skoleform og give den en god placering i samfundet, må vi dog være realistiske nok til at indrømme, at den store tilgang på frivillig basis til vore 8. og 10. klasser sker i nøje sammenhæng med de øgede fordringer til modenhed og almen dannelse, som stilles fra erhvervenes side, og som kommer til udtryk ved, at erhvervene i almindelighed først ønsker at modtage de unge til videre uddannelse i en senere alder end tidligere. Forklaringen på, at der fra nogle sider holdes fast på den gamle ordning med 7 års undervisningspligt, må vel nok ligge deri, at der endnu inden for landbrugserhvervene er anbringelsesmuligheder for 14-årige. Men den 7 års undervisningspligt kan hverken samfundet eller den pågældende være tjent med, da det samfundsskabte behov for uddannelse har bevirket, at så mange frivillige tager op til 3 års længere undervisning. På denne måde skabes en kløft mellem dem, der går ud af skolen som 14-årige, og dem, der fortsætter skolegangen ud over denne alder. Lad mig pointere: det er intet brud på vor gode skoletradition, det er blot en videreførelse.

Hvis det enkelte mennesker fremover ikke opnår den blanding af modenhed og viden, som virkelig kan engagere det på et eller andet felt, vil det blive overordentlig vanskeligt at løse de problemer, der knytter sig til det stadig større fritidsproblem. I virkeligheden skulle eller burde man vel ikke så ivrigt diskutere, om vi skal udvide eller ej, men snarere hvor meget vi skal udvide den, hvilke konsekvenser det vil få, og hvordan udvidelsen kan ske.

Jeg understreger, at den 10-årige undervisningspligt ikke er et skud over målet. Jeg har selv erfaret, at den udvikling, vi gerne ser vore elever gennemgå, ikke blot beror på kundskabsmeddelelse, men også på at meddele kundskaberne på et tidspunkt, hvor de får den ønskede karakteropdragende virkning.

[Inger-Lise Bech Hansen.]

Så kunne man selvfølgelig sige, sådan som så mange lærere gør: hvorfor skal de vanskelige elever ødelægge den karakteropdragende undervisning, som er af så stor betydning netop i de år? De må hellere gå ud, så de andre, som gerne vil dygtiggøre sig, kan få ro og læreren ingen disciplinære vanskeligheder. Vi må huske på, at hvis et barn mister interessen for skolen og denne ikke har mulighed for tilstrækkelig individualiserende behandling, eller hvis man i opbygningen i for høj grad kræver bestemte normer opfyldt på hvert klassetrin, eller barnet har et socialt handicap og den fornødne forståelse for barnets situation ikke er til stede, så er det skolen, der har svigtet. Vi må i højere grad kunne individualisere og hjælpe disse børn ud af deres vanskeligheder. Her hjælper det ikke at sende et barn ud i et samfund, hvis første fordring er positiv social indstilling.

Det er vigtigt, at vi indser, at undervisningspligtens udvidelse netop er en hjælp og støtte til dem, der trænger allermost, for det ville være et urimeligt forlangende over for de modtagende erhvervsinstanser, at de skulle tage sig af disse unges problemer.

I øvrigt kan man slet ikke forvente, at hjemmene skal opfordre eller støtte disse socialt handicappede børn, så de vil søge frivillig efteruddannelse. Støtten, som nødvendigvis må gives, skal komme som et påbud fra staten, så alle, også minoriteter, kan blive skikkede til både at yde og nyde i dette samfund, altså blive lykkelige.

Mange mener, at forlænget undervisningspligt kun vil fremkalde uheldige følger hos eleverne. Det tror jeg slet ikke, for det har da aldrig været god pædagogik at sætte børn i valgssituationer, hvor de slet ikke har forudsætninger for at vælge. Det gør man netop her med de 14-årige, som slet ikke er i stand til at overskue deres egen situation eller de forskellige erhvervsmuligheder. Hvis børnene udskrives af skolen som 14-årige, vil de oftest i den nuværende situation, hvor der ikke er så store muligheder for at begynde en egentlig erhvervsuddannelse, være overladt til at få en budplads eller lignende. Hvis de får truffet et erhvervsvalg i denne alder, vil vi se, at de bliver skuffede, og at det slet ikke svarede til deres barnlige forventning og indstilling, som man heller slet ikke

kan forvente, at virkeligheden skal leve op til. De er jo mødt op med slet ingen viden eller orientering om erhverv, som han eller hun måske er meget bedre egnet til.

Afgang fra skolen henholdsvis fra 7., 8., 9. eller 10. skoleår gør også, at man slet ingen mulighed har for at afrunde undervisningen naturligt. Det er meningsløst at skulle lade børn arbejde med sådanne emner i 7. klasse, fordi de skal ud af skolen, som de på grund af umodenhed på dette tidspunkt ikke kan forstå, men ville få langt mere ud af på et senere stadi, hvor de var blevet mere modne. Altså ønsker vi en forlængelse af undervisningspligten til 10 år, men til gengæld lægger vi megen vægt på, at der ved forlængelsen er mulighed og valgfrihed — det skal der være — valgfrihed til at søge andre skoleformer og valgfrihed med hensyn til lødige fag. Man skal ikke have pligt til at modtage undervisning i folkeskolen i 10 år. Der findes heldigvis mange udmærkede former for anden skolegang. Adfærdsvanskelige børn vil netop have en fordel ved at kunne skifte miljø, og her tænker jeg især på efterskoler og kostskoler, som virkelig med deres særdeles dygtige arbejde og forståelse af børnene har været i stand til at rette mange af disse op. Det at spise sammen, dele fælles vilkår og regler har fra gammel tid været af uvurderlig betydning.

Så er der her et vanskeligt punkt, som man nok må tage et vist hensyn til. Det, at disse skoler ikke stiler efter en eksamen, har for mig gjort dem så værdifulde. De lægger ikke det voldsomme pres på de unge. Børnene skal ikke med vold og magt nå det og det, som de måske slet ikke kan honorere. Disse skoler, mener jeg, må bevare deres særpræg i størst mulig udstrækning; men så må vi jo nok skæve lidt til, at alle skoleformerne skal give de elever, som kunne ønske det, lejlighed til at indstille sig til en statskontrolleret prøve, for at alle elever kan stilles lige på dette punkt.

Når vi ønsker en forlænget undervisningspligt, knytter det sig nøje til de pædagogiske erfaringer, man har høstet i 8.-9. klasserne, og som har fortalt os, at det er af betydning at dyrke specielle interesseområder og ikke tvinge en bred række af fagnormer igennem, som eleverne ikke kan honorere. Skolen må indrettes således, at dens krav ikke er højere, end at alle kan få

[Inger-Lise Bech Hansen.]

udbytte af den; derfor må undervisningen være af så almen karakter, at den ikke nærmer sig specialisering.

Da det er af overordentlig betydning, at der stilles uomgængelige krav til individualiserende behandling af børnene, må jeg slå fast, at klassekvotienten må og skal sættes ned, så hurtigt det overhovedet lader sig gøre. Men dermed er det også sagt, at skolerne må udbygges og flere lærere uddannes. Vi kan ikke forsvare endnu en gang at begynde på noget, som vi hverken har rum, lærere eller materialer til. Børnene skal ikke kastes ud i et spil, hvor udfaldet er uvist.

Det er min hele og fulde overbevisning, at for at gavne vore børn bør vi have undervisningspligt i 10 år, og at det må vedtages jo før jo hellere. Samtidig kan jeg ikke lade være med advarende at sige, at der er mange ting at tage i betragtning, inden vi kan beslutte os til det. Vi må bruge kræfterne med det samme på at finde den vej, vi skal følge, i stedet for at spille dem ved bagefter at diskutere, om det var det rigtige, vi valgte. Og der må handles effektivt og hurtigt, for det haster. Men forudsætningen for, at vi kan handle, er beslutsomhed, arbejdsvilje og ikke mindst investering, for ingen må være så naiv at tro, at det ikke kommer til at koste penge.

Poul Hartling: Forespørgslen drejer sig jo ikke om skolen i almindelighed og alle dens problemer, men alene om undervisningsministerens planer med hensyn til en udvidelse af undervisningspligten, og jeg skal med et par bemærkninger holde mig til dette om pligten.

Ved indledningen til denne debat sagde hr. Gottschalek-Hansen, at det var med nogen undren, han havde bemærket, at venstres formand, som var præsident for Nordisk Råd, ikke skelede til de andre nordiske lande, f. eks. til Sverige, som har en 9-årig undervisningspligt. Nu vil jeg nødig hindre den nybagte skoleordfører i at undre sig; netop i skolen er det jo en erfaring, at undren er begyndelsen til ny viden. Jeg vil derfor kun imødegå argumentationen og sige, at der er mange grunde, der kunne tale for en forlængelse af undervisningspligten, og der er også grunde,

der i høj grad advarer imod det; men af alle grunde, der kan nævnes, er de ringeste sammenligning med andre lande. Jeg mener, at det er udvendigt og overfladisk kun at sammenligne tallene og sige: ved det land kan man sætte 9, ved det land kan man sætte 8, og i Danmark kan man kun sætte 7 ved antallet af pligtige undervisningsår — for det afgørende må dog være undervisningens stade, det resultat, man fører de unge frem til, og jeg mener ikke, at det kan påvises, at Danmarks undervisningsvæsen står tilbage for en lang række andre landes undervisningsvæsen. Jeg mener oven i købet, at vi har en værdifuld tradition i dette land, som vi skal være meget forsigtige med ikke at sætte over styr eller forsigtige med at sætte over styr, skulle jeg vel sige. Det er derfor nok rigtigere at sige, om ikke det ærede medlem skulle undre sig over det, som så mange skolefolk har undret sig over, nemlig at procenten af dem, der fortsætter frivilligt, er steget så stærkt, så stærkt. Op til 1958-loven, i hvert fald i 50erne, var det ca. 40 pct. af de unge, der fortsatte efter det 7. skoleår, men i de år, der er gået siden, er procenten steget så meget, at man nu kan opgøre den til ca. 90, som flere har været inde på. Af de sidste godt 10 pct. er der endda nogle, der vender tilbage eller går i efterskoler eller til anden privat undervisning, så man vel snarest skulle sige, at det drejer sig om 92 eller 93 pct., hvor meget det nu er, og det siges og er også blevet sagt i denne debat, at procenten vil stige for året 1966 og måske også for de følgende år. Så må enhver kyndig jo da vide, at dette er lige ved at være maksimumstal, for selv i lande med tvang når man ikke op på 100 pct. Hvis én dreng eller én pige går ud af en klasse på 20, så falder procenten straks med 5. Er det nu ikke betænkeligt i denne meget lykkelige udvikling, som jeg synes dansk skole kan være meget stolt af, og som man kan notere med helt udelt glæde, er det ikke meget betænkeligt at bringe tvang ind i det?

Jeg har da noteret mig med opmærksomhed og med glæde, at det ærede medlem hr. Gottschalek-Hansen sagde nogle bemærkninger om, at det konservative folkeparti har en anden stilling til skolelovene end den barske og ensidige modstand, som vi var

[Poul Hartling.]

udsat for i 1958. Det glæder jeg mig over, men i den iver, der nu udvises, skal man vogte sig for at glemme frivillighedens værdi. Det vil jeg gerne sige et ord om.

Al undervisning er i sit princip frivillig, og det er uhyre betænkeligt netop i ungdomsårene at indføre en tvang, som er undervisningen fremmed. Hvis man spørger om udvidelse af undervisning, så svarer jeg ja, ubetinget ja; 10 år må være rimeligt, op til 17 år, altså 17 års levealder, det er måske endda for lidt; hvis man endelig skal tale om det, skal mulighederne vel være der hele livet igennem, også for voksne. Udvidelse af undervisningstilbuddene? Dertil vil jeg svare ja ubetinget. Sikring af de unges ret, som den højtærede undervisningsminister udtrykte sig? Det vil jeg også svare ja til ubetinget. Men at det skal være pligt, at det skal være tvangsmæssigt, dertil vil jeg svare, at det er jeg ikke overbevist om vil være til nogen gavn, slet ikke til gavn for dem, der i forvejen frivilligt følger en undervisning, og måske heller ikke til gavn for dem, man er så omsorgsfuld for, de meget få procent, som ikke bliver i skolen efter undervisningspligtens udløb.

Jeg kan helt og fuldt tilslutte mig de bemærkninger, som det ærede medlem hr. Holger Hansen fremførte om problemerne. Jeg ville blot sige noget om, at det må være en æresforpligtelse for ethvert velindrettet samfund at have uddannelsesmuligheder for enhver. Det er også rigtigt, som det er sagt, at det kan have indvirkning på lavtlønsproblemer, på muligheden for erhvervs-skift og mange andre aspekter, som er blevet strejft her, og som jeg nok skal lade være med at gå ind på igen.

Der er mange bemærkninger at gøre; der er mange ting, der skal med, når vi skal overveje disse problemer også forud for en principbeslutning, mange flere ting, end vi har kunnet tage med her. Jeg har blot villet slå et lille slag for frivilligheden, understrege dens store værdi og dens pædagogiske selvfølgelighed. Hvis man trænger til en større almen uddannelse, en større almen uddannelse, så kan der være en pædagogisk grund til en udvidelse af den almene pligt, men hvis man vil have en mere differentieret og erhvervsforberedende uddannelse, så forudsætter det netop frivillig-

hed og valg. Jeg mener, vi skal hjælpe hinanden til at drøfte disse ting, drøfte dem på et reelt grundlag, og jeg synes også, at man kan spore på debatten, at vi er ikke så langt fra hinanden, at det ikke skulle være muligt at enes om tingene, og jeg er enig med undervisningsministeren i at sige, at det, der skal sættes forrest, det er hensynet til de unges tarv. Jeg tror ikke, vi er uenige om det, men jeg vil blot sige: lad os nu ikke på forpustet vis prøve på at nå resultater, som nok kan have politisk værdi, men som må have en tvivlsom pædagogisk værdi.

Bernhard Baunsgaard: Det ærede medlem hr. Gottschalck-Hansen var så venlig at citere lidt af mit indlæg angående udvidelse af undervisningspligten fra Aktuelt forleden, og det kan jeg naturligvis kun være glad for og tilfreds med. Men jeg ville nok have ønsket, at det citerede havde været lidt længere, eller at han havde valgt en anden del af mit indlæg, nemlig den del, hvor jeg talte om årsagerne til, at der stadig væk var elever, som ikke blev i skolen. Mit partis ordfører, hr. K. Helveg Petersen, har allerede været inde på dette, at det er så vigtigt, at vi gør os klart, hvilke årsager der kan være til, at der er nogle elever, der ikke fortsætter i skolen til trods for, at de får tilbuddet.

Nu er vi jo fattige her i landet på forskning om skole og undervisningsproblemer, men det må vel på et eller andet tidspunkt gå op for os, at sådanne undersøgelser er nødvendige, og at vi igennem disse undersøgelser kan få helt værdifulde vink om, hvordan vi skal gribe problemerne an.

Jeg kunne da til de antydninger, som hr. K. Helveg Petersen er kommet med heroppefra, nævne, at hr. Lebel også i sine undersøgelser var inde på, at skulkeri fra 1. klasse i mange tilfælde sandsynligvis lagde grunden til, at eleven senere ikke blev i skolen, nemlig fordi eleven aldrig lærte at finde sig tilpas i skolen. Det er noget meget vigtigt, at vi undersøger det.

Nu har den højtærede undervisningsminister jo bebudet, at vi skal have en principbeslutning om den forlængede skolegang, og jeg håber da, at den højtærede undervisningsminister vil benytte lejligheden til at finde lidt ud af årsagerne til, at der stadig er så mange — for mange — der ikke

[Bernhard Baunsgaard.]

fortsætter i skolen. Jeg er enig med ministeren i, at vi er nødt til at komme til, at de sidste må tvinges ind i skolen, men vi får nu ikke noget godt ud af det ved bare lineal-afgørelser og alene ved tvang. Vi må angribe problemerne ved at undersøge dem, sådan at de elever, der trods alle opfordringer ikke bliver, og som vi må gøre noget ekstra for at få til at blive, at de også kan få udbytte af den ekstra skolegang.

Jeg har gerne villet understrege dette her. Man skulle jo mene, at det var noget selvfølgeligt, men i disse tider er det jo ikke nemt at vide, om de rette ting bliver gjort altid. Der er jo undertiden forbløffende resultater af det, når man politisk angriber et problem, og derfor har jeg gerne villet understrege, hvor vigtigt det også er, at vi prøver på at finde ud af årsagerne, at vi støtter pædagogiske undersøgelser og forskning her i landet.

Undervisningsministeren (K. B. Andersen): Jeg vil gerne takke ordførerne. Der har jo, vi kan sige fra ingen side været sagt klart imod. Jeg indrømmer, at da hr. Poul Hartling tog ordet, var det måske nok, ligesom der kom et af de indlæg, som jeg havde ventet, men som altså ikke kom fra nogen af ordførerne, heller ikke fra hr. Holger Hansen, som sådan lidt mere kørte på disse lidt runde vendinger om frihed og tvang og alt det her, men ellers var der jo fra alle sider megen åbenhed, og fra de fleste sider og fra et klart flertal var der tilslutning.

Derfor vil jeg også gerne, som jeg gjorde fra starten, takke det konservative folkeparti, som har taget initiativet til denne debat, fordi der blev lejlighed til at få disse synspunkter frem. Jeg synes, det var meget værdifuldt, og jeg skal ikke vende tilbage til skolefortid, som hr. Poul Hartling gjorde, men jeg synes på den anden side, at det er naturligt — eller skal vi sige: jeg synes, det har været unaturligt, at der har været en periode, hvor vi sådan ligesom ikke havde de konservative ved bordet, når vi snakkede skolefremtid. Vi oplevede ved lærerloven i fjor, at man i meget høj grad var med i dette arbejde, og vi har jo ved det initiativ, der er taget i dag, også fået et klart udtryk for det helt naturlige, at man vil

være med, når disse ting formes, og det må vi jo så vende tilbage til til efteråret.

Jeg vil gerne sige, at der var en bemærkning, som hr. Gottschalck-Hansen har misforstået, og hvor han har tillagt mig et forkert motiv. Det var det, jeg sagde om, at det var de andres børn, der skal ud i praktisk arbejde. Det var, ligesom om hr. Gottschalck-Hansen ville sige, at denne her lidt sociale mistanke, den skulle altså ud, om den så skulle ud mellem sidebenene. Det var nu slet ikke det, jeg tænkte på. Nej, jeg tænkte såmænd på bl. a. den gruppe, som hr. Poul Dam var inde på. Jeg er jo lidt af en gammel grundtvigianer, hvad hr. Gottschalck-Hansen måske ved, og jeg har været med til ved nogle lejligheder at sidde i en kreds, hvor de principielt var vældig enige om, hvor vigtigt det var, at børnene kom ud i det praktiske liv, men når man så sagde rent praktisk: lad os nu lige sådan tage kredsen rundt og spørge, så kom de med sådan lidt forlegne bemærkninger om, at nu lod vi jo vores Ole gå videre, for han havde så godt af det, eller vores pige havde så godt af det netop dér; men for de andres børn var det altså så vældig godt. Det var altså mere sådan noget, jeg havde i ørene. Jeg er helt enig i, at der er ingen grund til at sige det med socialt sigte, og det var altså heller ikke det, jeg gjorde. Det var mere folk, der af principielle grunde har et skolesyn, som ikke svarer til det, de praktiserer for deres børn, jeg tænkte på; det har jeg ikke så vældig megen respekt for.

Så nævnte hr. Gottschalck-Hansen noget, som jeg måske burde have taget med — hr. Holger Hansen var inde på det samme — nemlig spørgsmålet om undervisningspligtens indtræden. Det er klart, at det må ses i sammenhæng med dette, og jeg vil gerne på den givne foranledning gøre opmærksom på, at det udvalg, der har været omtalt nogle gange efterhånden, Hans Jensen-udvalget, i sit kommissorium er blevet bedt om at overveje såvel spørgsmålet om undervisningspligtens indtræden som dens ophør.

Det vil altså sige, at når vi får en betænkning derfra, så vil også dette spørgsmål være belyst, og jeg ved, at man i udvalget har været inde på — og det synes jeg er en frugtbar og positiv tankegang — at når deltagelse i skoleundervisning i dag i meget høj

[Undervisningsministeren.]

grad opfattes som en ret, et tilbud til folk og ikke som en byrde af en eller anden art, kunne det vel også begrunde, at man i højere grad så på indtræden ud fra spørgsmålet — som også hr. Holger Hansen og hr. Gottschalck-Hansen var inde på det — om modenhed og forældreønsker og lidt mindre ud fra, at hvis vi skal slutte ved 14, så trækker vi 7 fra, og så ender vi ved 7, altså denne lidt mekaniske holdning, vi nok i dag har til dette problem. Men det vil altså komme med og må naturligt indgå i den debat, vi skal have til efteråret.

Jeg er helt enig med hr. Kaj Rasmussen i, at vi må ikke forsøge at løse dette — fru Inger-Lise Bech Hansen var inde på det samme — uden at være klar over, at det koster nogle penge, og jeg kan da godt dele Danmarks Lærerforenings bekymring for, at vi somme tider måske er lige ved at rende forud for det, der nu engang bevillingsmæssigt og mandskabsmæssigt er mulighed for. Jeg tror, at det er vigtigt, at vi har dette for øje, og det må vi jo — som alt det andet — drøfte, når der kommer et egentligt lovforslag her.

Jeg er også enig med hr. Kaj Rasmussen i det, han sagde om specialundervisning. Det er helt klart, at det vil være en urimelighed at satse penge, lærerkræfter og lokaler på den gruppe, der vil komme til at nyde godt af undervisningspligtens udvidelse, hvis vi ikke samtidig gør betydelig mere ved specialundervisningen — alle de problemer, som hr. K. Helveg Petersen også var inde på — end vi hidtil har gjort. Det føles som en urimelighed, og det vil være et nyt område, hvor vi laver en kløft; vi afskaffer én, men laver en anden, hvis ikke vi meget håndfast tager fat på specialundervisningsproblemerne i de kommende år.

Hr. Kaj Rasmussen rejste også spørgsmålet om rådgivning og vejledning. Der er overhovedet ingen tvivl om, at i en skole, der i stigende grad bliver en valgskole, som vi jo har set det tone frem, dér er det helt nødvendigt, hvis mulighederne skal være reelle — de muligheder, der ikke virkelig kendes, er der jo ikke — at hvis mulighederne skal være reelle, så må vi også sørge for, at det, der hedder rådgivning og vejledning, forældrekontakt, kommer til at indtage en

endnu stærkere plads, end det hidtil har gjort.

Hr. Holger Hansen var inde på, at vi skulle give tilbud, og at det skulle være virkelig reelle muligheder. Dér er det altså — men det kan vi jo drøfte, når vi mødes ved næste korsvej — at jeg er bange for, at mulighederne ikke bliver reelle, hvis vi ikke tager det skridt, som jeg har gjort mig til talsmand for her i dag. Men jeg glædede mig dog over, at hr. Holger Hansen ganske klart sagde, at alle er enige om, at de 7 år er for lidt; det er jo i og for sig det afgørende, og jeg hæftede mig også ved den åbenhed, hvormed hr. Holger Hansen på venstres vegne så hen til den betænkning, der nu skal komme.

Jeg var — det tør jeg næsten ikke sige, for så vil man jo straks blive mistænkt for noget efter de sidste dages begivenheder — men jeg var rent faktisk enig med hr. Poul Dam, jeg tror på alle punkter, og vi har ikke holdt møde om det. Jeg er enig i, at der er mange unge, der presses ind af miljøet. Hele dette spørgsmål om frihed og tvang kan slet ikke stilles op så enkelt, som der var lidt tilløb til det hos hr. Poul Hartling. Mange unge, der går i skole efter det 7. år, går der ikke frivilligt, men går der lige så tvungent, som hvis der var en undervisningspligt presset ind af en række forhold.

Jeg er også enig i, at skoletrætheden først og fremmest er et spørgsmål om at lave en bedre skole, og jeg kan berolige hr. Poul Dam med, at jeg ved, at direktøren for folkeskolen ikke er uenig med mig. Hvis han sad og var evig tilfreds med folkeskolen, var det jo nok ikke den rigtige mand, der sad der. Jeg er også helt enig i, at det er — jeg ved ikke, om jeg må sige det sådan til hr. Poul Dam — de skoletrætte forældre, vi måske somme tider skal gøre noget for. Jeg synes, det er vældig vigtigt netop i disse år med den stigende tilgang til skolen og med et kompliceret skolesystem, der for mange forældre må virke fremmed, at vi får stærkere fart i forældreoplysnings-, forældrevejlednings- og forældrekontaktarbejdet, stærkere end den, vi hidtil har haft.

Hr. Poul Dam sluttede med — nu skal jeg ikke trække tiden ud på denne tid af dagen — med at sige, at skolen helt har

[Undervisningsministeren.]

skiftet karakter, fordi de unge er der længere. Det var det, jeg bl. a. havde i tankerne, da jeg sagde, at der også er nogle pædagogiske overvejelser, vi skal igennem, før vi er klar til at gennemføre en 10-årig undervisningspligt. Vi skal snakke lærere, vi skal snakke lokaler, vi skal snakke mange praktiske ting, penge bl. a., men vi skal — jeg havde nær sagt minsandten også — snakke pædagogik og atmosfære, for ellers — det er jeg da helt enig i — så løser vi ikke så mange problemer, som vi måske skaber. Det var vel det, hr. Poul Hartling også var inde på i sit indlæg.

Både hr. K. Helveg Petersen og hr. Bernhard Baunsgaard var inde på overlæge Lebels undersøgelse. Jeg vil gerne — for nu at sige det kort, jeg skal jo ikke stå og gentage, hvad der er sagt her — sige, at jeg er helt enig i, at det er vigtigt, at vi får, om jeg så må sige, set på disse årsager, får gjort noget ved disse årsager, og dér kommer vi jo ind i hvert tilfælde på kanten af om ikke specialundervisning, så en mere individualisering i skolen over for den enkelte elev — det, som også fru Inger-Lise Bech Hansen så stærkt var inde på.

Der var én ting, som var mærkelig i overlæge Lebels redegørelse, som jeg har læst både i Ugeskrift for Læger og i den udgave, som er kommet i skolelærernes blad senere, at han jo nok sådan ikke tror meget på en udvidelse af skoletiden for de to årgange, netop fordi han har set på disse årsager, men at han samtidig siger, at vi ikke må lade disse sidste 10 pct. i stikken. Det er altså det, der for mig bliver det afgørende for den stillingtagen, jeg har taget her, og jeg tror, at hr. K. Helveg Petersen vil give mig ret i, at overlæge Lebel i og for sig ikke giver nogen løsning; det føler han ligesom han ikke kan give; han lægger det bare op og siger, at vi må ikke svinge disse 10 pct. Dér stopper han sådan set, og dér er det, jeg mener at vi andre i dag er fortsat på rigtig måde.

Hr. K. Helveg Petersen bad mig om ikke

at droppe dette med de faglige skoler for meget. Nej, men jeg kan sige det på den måde: det, jeg tog afstand fra, var at lade faglige skoler med et for snævert grundlag gå ind, således at vi, hvad skal vi sige, forringer mobiliteten — for det er noget helt afgørende, det må vi endelig ikke gøre — men at vi finder en fornuftig, glidende overflade. Det kan da ikke volde problemer. Når man siger fra de faglige skolers side, at vi skal have mere almen undervisning ind, så skal vi nok finde en mødeflade dér.

Jeg vil gerne i anledning af de bemærkninger, hr. K. Helveg Petersen gjorde om støtte til efterskolerne, sige, at jeg har så stærkt som nogen talt efterskolerne sag — det ved hr. K. Helveg Petersen også — men vi skal altid, når vi taler om støtte til efterskolerne, huske på, at det dels er støtte til undervisningen, dels til kost og logi. I dag er det altså sådan, at samtlige elever på efterskolen uden hensyn til forældreøkonomi får betalt halvdelen af omkostningerne — nogle får betalt mere, hvis forældrene har en dårlig økonomi — men altså mindst halvdelen, d. v. s. hele undervisningen plus noget af kost og ophold. Det skal vi altså tænke på af hensyn til de grupper, vi nu drøfter, 8., 9., 10. klasser og realafdelinger, så vi virkelig sørger for, at der bliver en ligestilling også i forhold til de grupper, der går i den offentlige skole og i andre, private skoler, altså private skoler, der ikke er kostskoler.

Hr. K. Helveg Petersen sagde, vi skulle løсне faggrænserne på de lavere trin. Når vi engang her i tinget skal drøfte skole i almindelighed — i dag er det jo undervisningspligten — vil jeg meget gerne have en drøftelse af, hvordan vi får slået de stive, stramme skemaer i stykker, så vidt vi overhovedet kan. Jeg har allerede sagt nogle gange, at det kan ikke være af pædagogiske grunde, man tildeler hvert fag 50 minutter. Det må være noget med praktiske ting og læretimer og for at få et stort apparat til at fungere, men det kan aldrig være ud fra et pædagogisk synspunkt, at man sådan

[Undervisningsministeren.]

lader pålægsmaskinen køre dagen igennem i stedet for at prøve at vurdere fagene indefra og give nogle mere og andre mindre og i det hele taget løse hele det stive system op, som vi kører med.

Jeg var meget glad for de bemærkninger, fru Inger-Lise Bech Hansen gjorde. Vi skal jo ikke normalt drage vore private gøremål ind i debatterne her, men man har vel lov at sige, at netop når det kommer fra én, der taler på skolebaggrund, var det rart, at det blev understreget, at skolen ikke blot kan sige: de børn befinder sig ikke godt, dem kan vi ikke gøre noget for; men at det er skolens pligt og ansvar at klare også de tilfælde, som fru Inger-Lise Bech Hansen specielt nævnte.

Jeg skal ikke tage en større diskussion op med hr. Poul Hartling nu — det kan vi jo også få lejlighed til til efteråret — men jeg må indrømme, at når der bliver sagt ja til 10 år, ja til sikring af retten, men nej til undervisningspligten, så kan jeg altså ikke rigtig finde ud af, hvad det vil sige i praksis, men det får vi jo som sagt lejlighed til at vende tilbage til.

Hr. Bernhard Baunsgaard sagde, at vi var fattige på skoleforskning, og det er jo, havde jeg nær sagt, uhyggelig rigtigt. Det er jo mærkeligt, at i dette land, hvor der siges at være en stor skoleinteresse, er vi virkelig — det har vi lov at sige — fattige på forskning både af børneskolens problemer og trods al vor tale om højskole og voksenundervisning også vældig fattige på studium af voksenundervisningens særlige pædagogik og problemer — det har hr. Poul Dam også været inde på ved andre lejligheder.

Men altså med disse bemærkninger blot en tak for, at vi fik denne debat og også for, at der herved klart blev givet udtryk for fra alle sider, at man gerne vil være med til at drøfte det til efteråret, og fra et klart flertal, at vi bør sørge for til efteråret at træffe en sådan principbeslutning om udvidet undervisningspligt, at vi kan øge mulighederne for en masse unge, øge mulighederne for en fri udvikling for en hel lang række unge.

Ordføreren for forespørgerne (Gottschalck-Hansen): Under hensyn til det frem-

rykkede tidspunkt skal jeg fatte mig i stor korthed, men jeg har et par enkelte bemærkninger her til slut.

Undervisningsministeren er jo en ualmindelig elskværdig mand. Han rettede en tak til ordførerne for den forespørgsel, jeg har stillet. Så vil jeg da også gerne på forespørgernes vegne takke dem, der har bidraget med indlæg, samt takke ministeren, og jeg er så lykkelig at kunne sige: takke for megen forståelse for de synspunkter, vi har givet udtryk for, og som jo falder sammen med dem, ministeren tidligere har tolket rundt om i landet og i dag bekræftede over for det høje ting.

Denne forhandling har jo forment sig ganske interessant, mere som proklamationer end som egentlig debat. Der er i virkeligheden stor enighed om grundprincippet, og det er faktisk det, vi fra konservativ side gerne har villet have lejlighed til at manifestere, til at konstatere: at der er vilje til at fremme det lovforslag, som det nu er stillet os i udsigt vil fremkomme til efteråret. Det glæder mig, at jeg misforstod undervisningsministeren, og at der altså ikke var nogen social brod i hans bemærkning. Jeg erkender, at der findes hjem — mange hjem — hvor forståelsen for de unges uddannelsesproblemer er ligesom problematisk, hvor den ligesom mangler, og hvor de ikke rigtigt lever op til dem.

Ja, jeg kan jo ikke tilbageholde en bemærkning i anledning af, at undervisningsministeren sagde, at han var enig med hr. Poul Dam på alle punkter; ak ja, Gud bedre det, det har vi jo mærket. Men i den foreliggende situation kan det nu ikke skabe nogen modvilje os imellem.

Jeg takker hr. Kaj Rasmussen. Jeg er stadig en tvivler med hensyn til dette sabbatar; jeg tror, man skal være meget forsigtig med at rive et menneske ud af en udviklingskæde; det kan afstedkomme store vanskeligheder, inden det finder rytmen, kadencen igen, men bevares, det er en ting, der kan drøftes.

Hr. Holger Hansen sagde, at når jeg havde understreget, at det fik en let gang — og hr. K. Helveg Petersen var inde på det samme — ja, så var det her i tinget, og sådan må jeg jo også forstå de indlæg, der er givet her i dag, at det får en let gang her i tinget. Jeg er meget vel klar over, at den omstillings-

[Gottschalck-Hansen.]

proces, at den ændring i strukturen, som skal praktiseres ude i skolen, selvfølgelig kan afstedkomme problemer. Det er noget, man må se i øjnene. Jeg forstår på hr. Holger Hansen, at det er ikke let — det gav det ærede medlem jo også udtryk for — det er ikke let at svare på denne ting, og hvis det er rigtigt, hvad vi læste i et referat fra Ebeltoftmødet, så bliver det jo endnu vanskeligere, for der har altså været forskellige synspunkter, og som det liberale og frisindede parti, venstre er, så er det da helt rimeligt og rigtigt.

Når hr. Poul Hartling siger, at jeg havde undret mig — det var for resten morsomt at høre den forhenværende skolelovsordfører tale til den nye skolelovsordfører — så var det, der undrede mig, i og for sig selve denne tanke, at man ikke skulle skele til andre landes lovgivning, når man er præsident for Nordisk Råd, for jeg mener stadig væk, at det er Nordisk Råds opgave at skele til de andre landes lovgivning og finde en modus vivendi eller en fællesnævner, som kan ligesom forene disse landes lovgivning. Det var ganske uden hensyntagen til det aktuelle problem, men i øvrigt var det jo hr. Poul Hartling, der talte om åremålet i fjernsynet, og det havde været drøftet på venstres møde, længe før vi havde drømt om den forespørgselsdebat, som har fundet sted her i dag. Jeg er meget vel klar over, at mange andre og vigtige grunde taler med, men man kan nu engang ikke se bort fra, at to år kortere eller længere tid til undervisning giver andre og rigere muligheder. Det tror jeg må være indiskutabelt.

Hr. K. Helveg Petersen — ja, dér undrede jeg mig igen — drog i tvivl værdien af de oplysninger, jeg gav med hensyn til skoletiden eller undervisningstiden i andre lande. Det er oplysninger, jeg har fået fra et ministerium, der hedder undervisningsministeriet. Det er embedsmænd i det ministerium, der har udregnet det. Det var ikke sådan, at jeg tog telefonen og ringede op, jo, det gjorde jeg nok, men der gik nogle dage, inden jeg fik svar, for man arbejdede grundigt med det. Det var for resten en mand, der hed hr. Lauge Dahlgaard, som foretog de undersøgelser. Jeg stoler virkelig på ham, det skulle hr. K. Helveg Petersen

også gøre, det var jo en rent saglig, objektiv oplysning, jeg fik.

Jeg vil gerne sige med hensyn til lovforslagets gang, at når det engang kommer, så tror jeg, at sagen vil finde en god og saglig og hurtig løsning her. Det problem, der er rejst, om tvangen vil ændre disciplinen, er vist noget hypotetisk. Det tror jeg ikke der kan fremføres noget som helst sandhedsbevis for.

Med hensyn til de andre ordførere har de fremført, synes jeg, meget interessant spørgsmål og problemer, hver ud fra sine synspunkter og sine tanker, ting, som vi bør arbejde videre med, når denne forespørgsel skal, hvad vi jo håber, følges op af det lovforslag, som ministeren har givet tilsagn om. Jeg vil gerne på det konservative folkepartis vegne sige tak for den interesse, tak for den forståelse, tak for den vilje, der er vist til at støtte ministeren, når han nu til oktober fremsætter sit lovforslag. Jeg tror, det er en sag, som alle vil være vel tjent med, og jeg tror, at det, som andre har givet udtryk for det, er gavnligt, at vi også her i huset kan beskæftige os med andet end moms og kildeskat, og hvad ved jeg, som snart hænger folk langt ud af munden. Vi har nu her noget helt andet, og vi har den situation, at det er noget, der kan samle, noget, der kan forene, noget, der kan føre til en positiv og god løsning, og det kan jeg kun hilse med taknemlighed og glæde.

K. Helveg Petersen: Jeg synes ikke, hr. Gottschalck-Hansen skal begynde at så splid mellem mig og hr. Lauge Dahlgaard, hvis oplysninger jeg selvfølgelig fuldt ud stoler på, men det, hr. Lauge Dahlgaard ikke har kunnet oplyse hr. Gottschalck-Hansen om, er, hvordan uddannelsessystemerne i øvrigt er i de lande, og jeg vil heller ikke tro, det fremgår klart af de oplysninger, hr. Dahlgaard har fået, hvorvidt det er bestemmelser, der er gennemført i lovgivning, eller det er bestemmelser, der er ført ud i praksis. Men altså — jeg stoler fuldt ud på hr. Dahlgaards beretninger.

Må jeg så sige, at jeg plejer jo ikke at være særlig polemisk, men naturligvis kunne det nok være fristende, hvis man ville til at diskutere skolehistorie, at sige lidt om de konservatives holdning. Jeg skal lade være

[K. Helveg Petersen.]

med det, men bare byde hr. Gottschalck-Hansen velkommen i bestræbelserne for at føre den reformlovgivning videre, som indledtes i 1958, og hvorved der blev gennemført bestemmelser, som senere blev fulgt op i praksis ved betænkninger i massevis, men hvor der rådede stor kamp mange steder vedrørende den måde, hvorpå man realiserede bestemmelserne. Det er ikke en udvikling, der er gået for sig uden kamp og gny; men vi er nået et langt stykke, og nu er vi altså nået dertil, at de konservative melder sig i bestræbelserne for, at vi kan komme videre, og det skal vi altså være glade for.

Hr. Gottschalck-Hansen talte om dette med den lette gang. Ja, det er jo let for os i folketinget at træffe en principbeslutning; det er ikke svært for os at træffe nogle beslutninger om dette og hint, men vi må bare gøre os klart, at vi arbejder her med et område, der er fyldt med meget store vanskeligheder — det må vi aldrig slippe af syne. Jeg bebrejder heller ikke hr. Gottschalck-Hansen, at han ikke vil se i øjnene, hvilke problemer der kan melde sig, men det, jeg ønsker at understrege i denne korte bemærkning, er, at vi i folketinget må være parat til at angribe alle de problemer, der er, og parat til at give skolen muligheder for at føre de ting, vi ønsker skolen skal tage sig af, ud i livet på en sådan måde, at vi ikke havner i at tvinge unge til en fortsat skolegang, uden at vi på tilstrækkelig måde kan sikre, at denne skolegang bliver meningsfyldt for dem. Det er den betingelse, jeg på mit partis vegne må stille til en vedtagelse om, at vi skal udvide undervisningspligten.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om oprettelse af en centralinstitution i forsorgscentret for Sydøstsjælland.

Valgt blev: *Holst, Albertsen, Peter Jørgensen, Evald Kristensen, Herløv Larsen, Viola Nørlov, Astrid Skjoldbo, Ejner Kristensen, Alfred Bøgh, P. E. Eriksen, Holger Hansen, Lembourn, Gottschalck-Hansen, Gerda Møller, Gunhild Due, Bjørn Larsen og Grethe Philip.*

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændring af lov om offentlig forsorg. (Adgang til hjælp under arbejdsløshed og hjælp til forsørgelse af børn i hjemmet).

Valgt blev: *Niels Mørk, Albertsen, Evald Kristensen, A. W. Larsen, Waldemar Laurson, Viola Nørlov, Astrid Skjoldbo, Søren Andersen, P. E. Eriksen, Evan Jensen, Eva Rée, Asger Jensen, Clara Munck, Vestergaard Poulsen, Hanne Reintoft, Chr. Madsen og Svend Haugaard.*

Anden næstformand (Thestrup): Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlemmer af folketinget Svend Haugaard, Bernhard Baunsgaard, Erik Hansen og Arthur Jacobsen har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om tilskud til opførelse af svømmebassiner.

Medlem af folketinget Stetter har meddelt mig, at han ønsker til ministeren for offentlige arbejder at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren overveje at nedsætte et udvalg med den opgave at etablere en frihavn i Jylland?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid efter spørgetiden i morgen, onsdag den 15. marts.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Ordføreren for forslagsstillerne (Svend Haugaard): Jeg skal herved tillade mig for folketinget at fremsætte *forslag til lov om tilskud til opførelse af svømmebassiner.*

I et cirkulære fra undervisningsministeriet af 10. maj 1939 anføres det, at styrkning må anses for at være overordentlig værdifuld, set såvel fra et idrætsligt som fra et sikkerhedsmæssigt synspunkt; og man pålægger derfor skolerne pligt til at gennemføre svømmeundervisning, hvis der inden for en kilometers afstand fra skolen findes brugelig badeplads.

Der er vist ikke mange, der ikke fuldt ud vil skrive under på rigtigheden af disse